

Dječji likovi u pričama Hansa Christiana Andersena

Damijanjević, Helena

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:189:598593>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-20**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Teacher Education - FTERI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI

Helena Damijanjević

Dječji likovi u pričama Hansa Christiana Andersena

DIPLOMSKI RAD

Rijeka, 2022.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI

Integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni učiteljski studij

Dječji likovi u pričama Hansa Christiana Andersena

DIPLOMSKI RAD

Predmet: Dječja književnost

Mentor: izv. prof. dr. sc. Maja Verdonik

Student: Helena Damijanjević

Matični broj: 0303076949

U Rijeci,

srpanj, 2022.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

„Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da sam diplomski rad izradila samostalno, uz preporuke i savjetovanje s mentorom. U izradi rada pridržavala sam se Uputa za izradu diplomskog rada i poštivala odredbe Etičkog kodeksa za studente/studentice Sveučilišta u Rijeci o akademskom poštenju. ”

Helena Damijanjević

SAŽETAK

U ovome se radu analiziraju dječji likovi u pričama Hansa Christiana Andersena. Cilj analize jest pokušati odgovoriti na pitanje čine li dječji likovi takve Andersenove priče ujedno i dječjim pričama, primjerenim dječjoj publici. Priče su kategorizirane u tri skupine, a to su priče sa stvarnim likovima djece, priče sa stvarnim likovima djece uz prisutnost mitoloških likova te priče s nestvarnim (bajkovitim) likovima djece. Prvu skupinu čine priče *Carevo novo ruho*, *Djevojčica sa šibicama*, *Postojani kositreni vojnik*, *Cvijeće male Ide*, *Divlji labudovi* te *Petero iz graškove mahune*. U skupinu s pričama sa stvarnim likovima djece uz prisutnost mitoloških likova jesu *Snježna kraljica* i *Sanak*. Posljednju skupinu čine priče s nestvarnim (bajkovitim) likovima djece, a u njoj se nalaze *Palčica* te *Mala Sirena*. Također, u radu će se spomenuti i kojim se životnim vrijednostima, čitajući Andersenova djela, dijete može učiti, koje su prednosti redovitog čitanja kao i provođenje projekta pod nazivom *Dobar dan, gospodine Andersen*. Rezultati ove analize ukazuju kako su Andersenova djela, u kojima kao glavne likove nalazimo djecu, primjerena dječjoj publici te svaka Andersenova priča u sebi sadrži izuzetne i vrijedne životne pouke.

Ključne riječi: Hans Christian Andersen, priče, dječji likovi, bajka, dječja publika.

ABSTRACT

This dissertation analyses children's characters in Hans Christian Andersen tales. The goal of this analysis is to seek answering the question of whether the children's characters from Andersen's tales make those children's stories appropriate for children themselves. The stories are categorized into three groups: those being stories with children's characters, stories with children's characters with the presence of mythological beings and stories with fairy tale (non-existent) children's characters. The first category consists of stories: *The Emperor's New Clothes*, *The Little Match Girl*, *The Brave Tin Soldiers*, *Little Ida's Flowers*, *The Wild Swans* and *Five Peas from a Pod*. In the group of tales with real children's characters with the presence of mythological beings are *Snow Queen* and *Ole Lukoje*. The third and final group consists of tales with fairy tale children as characters. It consists of *Thumbelina* and *Little Mermaid*. Additionally, this work will look into what life values can a child gain and learn from Andersen's stories, what are the benefits of regular and consistent reading and carrying out the project of *Good day, Mister Andersen*. The results of this analysis present that Andersen's work in which the main characters are children are appropriate for children and each of Andersen's tales consists extraordinary and essential life lessons.

Key words: Hans Christian Andersen, stories, children's characters, fairy tales, child audience

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. DJEČJA KNJIŽEVNOST	2
2.1. Što je dječja književnost?	2
2.2. Vrste dječje književnosti	4
2.2.1. Priča	5
3. HANS CHRISTIAN ANDERSEN – NAJVEĆE IME SVJETSKE PRIČE	11
3.1. Motivi u Andersenovim pričama	13
3.2. Je li Hans Christian Andersen dječji pisac?	17
3.3. Popularizacija Andersenovih bajki među današnjim mladim čitateljima	21
4. POJAVNOST DJEČJIH LIKOVA U ANDERSENOVIM PRIČAMA	23
5. INTERPRETACIJA ANDERSENOVIH PRIČA S DJEČJIM LIKOVIMA	26
5.1. Priče sa stvarnim likovima djece	26
5.1.1. <i>Carevo novo ruho</i>	26
5.1.2. <i>Djevojčica sa šibicama</i>	28
5.1.3. <i>Postojani kositreni vojnik</i>	31
5.1.4. <i>Cvijeće male Ide</i>	33
5.1.5. <i>Divlji labudovi</i>	35
5.1.6. <i>Petero iz graškove mahune</i>	37
5.2. Priče sa stvarnim likovima djece uz prisutnost mitoloških likova	38
5.2.1. <i>Snježna kraljica</i>	38
5.2.2. <i>Sanak</i>	40
5.3. Priče s nestvarnim (bajkovitim) likovima djece	42

5.3.1. <i>Palčica</i>	42
5.3.2. <i>Mala Sirena</i>	44
6. ŽIVOTNE VRIJEDNOSTI KOJIMA SE DIJETE UČI ČITAJUĆI ANDERSENOVE BAJKE	47
7. ČINE LI DJEČJI LIKOVI ANDERSENOVE PRIČE UJEDNO I DJEČJIM PRIČAMA, PRIMJERENIM DJEČJIM ČITATELJIMA?	51
8. PROJEKT <i>DOBAR DAN, GOSPODINE ANDERSEN</i>	53
9. VAŽNOST ČITANJA	55
10. ZAKLJUČAK	61
11. LITERATURA	63
12. PRILOZI	65

1. UVOD

Hans Christian Andersen danski je autor koji je veoma poznat po svojim djelima iz područja dječje književnosti. Ostvario je golemi doprinos svojim djelima te će se i kroz ovaj rad analizirati priče, odnosno, bajke čiji su glavni likovi djeca. Priče, tj, bajke koje će se analizirati detaljnije kategorizirane su u tri skupine. Prvu skupinu čine priče sa stvarnim likovima djece, a u nju spadaju *Carevo novo ruho*, *Djevojčica sa šibicama*, *Postojani kositreteni vojnik*, *Cvijeće male Ide*, *Divlji labudovi* te *Petero iz graškove mahune*. Druga skupina jesu priče sa stvarnim likovima djece uz prisutnost mitoloških likova, a nju čine *Snježna kraljica* i *Sanak*. Posljednja skupina jesu priče s nestvarnim (bajkovitim) likovima djece, a nju čine *Palčica* i *Mala Sirena*. Osim što će priče biti općenito analizirane, fokus će detaljniji biti na dječjim likovima u djelima. Spomenut će se i kojim se životnim vrijednostima, čitajući Andersenova djela, dijete može učiti, koje su prednosti redovitog čitanja kao i provođenje projekta pod nazivom *Dobar dan, gospodine Andersen*.

Cilj rada je, između ostalog, odgovoriti i na pitanje čine li dječji likovi takve Andersenove priče ujedno i dječjim pričama, primjerenim dječjoj publici. Prisutno je mnogo teorija jesu li ili ne Andersenova djela u kojima se pojavljuju dječji likovi primjerena djeci što će se također navesti i pojasniti u određenom poglavlju te, naposljetku, donijeti zaključak na temelju predstavljenih činjenica donesenih od strane brojnih stručnjaka.

Čak je i danas, nakon što je prošlo više od 150 godina od objave njegovog najpoznatijeg djela *Bajke i priče*, ono poznato cijelome svijetu, te je, zacijelo, svako dijete upoznato s njegovim pričama. Svrha ovoga rada, između ostaloga, bila je upoznati se s različitim perspektivama koje Andersenove priče u sebi sadrže, te na koji način ju mogu doživjeti djeca, mladi i odrasli.

Iz posljednjeg poglavlja proizlazi zaključak cjelokupnog diplomskog rada unutar kojeg autor iznosi svoje stajalište i mišljenje.

Nakon zaključka slijedi popis literature i priloga koji su upotrijebljeni za pisanje ovog rada.

2. DJEČJA KNJIŽEVNOST

U prošlosti, gotovo svako dijete je bilo sve samo ne dijete: od najranije dobi, dijete je moralo naučiti kako biti odrastao, kako se nositi sa svakodnevnim brigama i teškoćama koje je težak život donosio. Dijete je moralo biti i majka i otac, raditi u polju, biti tesar, mljekar, domaćica, boriti se za svoju slobodu... u suštini, sve ono što djetinjstvo ne bi trebalo biti.

Djetinjstvo je vrijedan dio svakoga čovjeka, ono predstavlja važan čimbenik u životu svakog čovjeka te ga upravo ono modelira i gradi. Ono je faza bez odgovornosti, briga, faza otvorenoga srca i uma te faza življenja u blaženom neznanju. Svaka psihička trauma ili malformacija se može objasniti vraćanjem pogleda u djetinjstvo. Sukladno tome, imajući „zdravo” djetinjstvo, čovjek je kasnije tijekom cijelog života sposoban uspostaviti dobre odnose s društvom, intelektualni i emocionalni razvoj je postignut te se čovjek razvije u zdravu jedinku.

2.1. Što je dječja književnost?

Dječja književnost je književnost namijenjena djeci, odnosno, odvojeni dio književnosti koji nosi u sebi književna djela koja po svojoj tematici i suštini pogoduju dječjoj dobi. Takva književna djela su smišljena namijenjena djeci (okvirno od 3. do 14. godine) ili ih u početku autori nisu namijenili djeci, već su protokom vremena, postala primjerena za ovu dob djece. Književna djela su postala primjerena za ovu dob djece isključivo zbog gubitka brojnih odlika koje su ih povezivale za njihovo doba, te su u sebi sadržavale predispozicije koje su potrebne za estetski i društveni razvitak djece. Naposljetku, takva književna djela primarno ili najvećim brojem čitaju djeca. (Crnković, 1984)

Tri su pojma koja su važna za poimanje dječje književnosti, a to su književnost, djeca i namjena ili namjenjivanje. (Crnković i Težak, 2002)

Kao književnost, dječja je književnost umjetnost riječi i za nju vrijede sve odrednice kojima se označuje književnost kao umjetnost (Crnković i Težak, 2002). Dječja književnost, kao i svaka druga književnost, sadrži izvrsna i manje dobra djela, sadrži autore koji su u potpunosti u okvirima dječje književnosti, ali i one koje nazivamo oponašateljima.

Djeca su ljudi koji još nisu dostigli zreli stupanj tjelesnog i duševnog razvoja. U odnosu na odrasle djeca su ograničena u tjelesnim mogućnostima, u iskustvu i znanju, u punini osjećajnog života, u samostalnosti osiguravanja životnih potreba, u poznavanju jezika. Dječje poimanje

svijeta, krug interesa, dubina i širina percepcije, osjećajnost – sve je to drukčije nego u odraslih. Stoga je razumljivo da djeci ne može biti dostupno bilo koje književno djelo (Crnković i Težak, 2002).

Primijenjenost neke knjige djetetu odražava se u spoznaji da je tematikom bliska djetetu te pogoduje njegovim preferencijama, a da pritom ne premašuje sposobnosti dječje percepcije.

Kriterij kojim se vodimo u određivanju pripadnosti određene knjige dječjoj jest:

1. autor te knjige jest „dječji pisac” koji ju je svjesno namijenio djetetu, odnosno, pisac je tijekom pisanja konstantno imao na pameti kome je knjiga namijenjena
2. knjigu je izdao dječji nakladnik, tj. dječji odjel nakladničke kuće
3. nalazi se u knjižari ili knjižnici u odjeljenju knjiga koje su namijenjene djeci.

No, postoje i izuzetci koji ne odgovaraju niti jednom od prethodno navedenih kriterija, već su je djeca „uzela pod svoje”, odnosno, tijekom vremena su je djeca usvojila. (Crnković i Težak, 2002) Ironično, ali upravo ti izuzetci koji ne spadaju u niti jednu od ovih navedenih kategorija, čine neke od najboljih dječjih knjiga.

Pored navedena tri uvjeta, u obzir se može uzeti i „likovi djece, one djece koja u djelu nose zbivanja i reprezentiraju dječji senzibilitet.” (Hranjec, 2006:12) Likovi odraslih osoba nerijetko se javljaju u djelima dječje književnosti, a upravo oni, odnosno, njihova uloga utječe na činjenicu je li neko književno djelo u okvirima dječje književnosti ili ne. Upravo u tim književnim djelima u kojima se osim djece javljaju i likovi odraslih osoba, upravo dijete mora biti u žarištu radnje, dok je lik odrasle osobe spona prilikom stvaranja priče. Nadalje, pojavom animalističkih likova u djelu možemo odrediti radi li se o dječjoj ili nedječjoj književnosti. Vrlo često se u djelima dječje književnosti javljaju likovi životinja koji predstavljaju svakidašnjicu u djetetovom životu, te su im dane ljudske osobine ili lik.

Kada želimo odrediti fond dječje književnosti, valja obratiti pozornost na dvije polazne točke. Prva polazna točka je ona koja razdvaja dječju književnost od književnosti za odrasle. Neupitno jest da odrasle osobe, ukoliko to hoće, mogu čitati sve dječje knjige, no djeca nisu u mogućnosti čitati većinu djela namijenjena odraslima. Upravo iz tog razloga, iznikla je dječja književnost. No upravo se tu nameće pitanje što je s onim knjigama namijenjenima odraslima koje djeca mogu čitati/čitaju bez (većih) problema? Upravo zbog ove teze, mnogi opovrgavaju činjenicu da dječja književnost uopće postoji, pridružuju je dječjoj književnosti ili se jednostavno drže uvjerenja kako se sva djela mogu dotjerati i prilagoditi djetetu. (Crnković i Težak, 2002)

2.2. Vrste dječje književnosti

Postoje dva važna kriterija kojima se vodimo želimo li saznati je li neka vrsta književnog djela dječja književnost: vrste i čitateljeva dob. No, granica između toga pripada li neko djelo dječjoj književnosti ili ne vrlo je senzibilna, te odrediti jasnu među početka i kraja dječja književnost vrlo je delikatna. Primjera radi, mogu li djeca zaista shvatiti moral basni te istinski uvidjeti njezinu pouku ili se samo osjećaju ugodno u čitanju istih? Sa sigurnošću se može utvrditi da ne mogu shvatiti pravu misao vodilju basne, ali ako uživaju u njihovom sadržaju možemo se voditi pretpostavkom da je u njih usađeno sjeme morala koje će proklijati nekada kasnije, te će tek onda basna ostvariti svoje cjelovito značenje. (Crnković i Težak, 2002)

Kao i svaka književnost uopće, tako se i dječja književnost sastoji od mnogih vrsta. Također, vrstama valja posvetiti pažnju u većoj mjeri jer je upravo djetetova dob okvirno mjerilo za odabir vrste književnog djela koje ćemo predstaviti djetetu. U suštini, svaka vrsta ima svoje značenje, one se međusobno nadopunjuju te je svaka u jednakoj mjeri korisna i bitna. Bazične vrste dječje književnosti jesu: dječja poezija, priča ili bajka i roman ili pripovijetka o djeci. Također, u dječju se književnost ubrajaju i basne, a slijede ih i roman i pripovijetka o životinjama ili djela s temom prirode, avanturistički roman, povijesni roman, putopis i znanstveno-popularna literatura i biografska djela. Navedene vrste nisu prilagođene djetetu, njegovoj dobi, a djela nisu u jednakoj mjeri razvijena, kao što im ni fond nije pribran po jednakim kriterijima (Crnković i Težak, 2002).

Razlike koje se pojavljuju između prve i druge skupine pozamašne su. Vrste koje pripadaju prvoj skupini u suštini pripadaju pravoj dječjoj književnosti dok su vrste koje pripadaju drugoj skupini one koje su granične. Vrste iz prve skupine sadrže sva tri kriterija koja ih pripaja dječjoj književnosti (pisane su za djecu, glavni likovi su djeca ili životinje ili nešto blisko iz njihova života te se od nakladnika i knjižničara tretira kao dječje). Vrste iz druge skupine sadrže barem jedan od navedena tri kriterija. Primjerice, *Šegrt Hlapić* djelo je koje je pisano za djecu, glavni likovi su mu djeca, a nakladnici i knjižničari ovo djelo tretiraju kao dječje dok *Bijeli očnjak* Jacka Londona nije pisan za djecu, te ga nakladnici i knjižničari povezuju i s prvom i s drugom skupinom, a čitaju ga starija djeca (Crnković, 1980).

U biti, djela koja se nalaze u prvoj skupini su zaista pisana za djecu i deklariraju se kao dječja, dok su ona djela koja se nalaze u drugoj skupini nisu u principu pisana za djecu, već su ih djeca naprosto prisvojila od odraslih. Gdje su ta djela malo prilagođena dječjoj dobi, no u velikoj mjeri nisu uređivana. U suštini, takva djela prema viđenjima nakladnika i knjižničara

spadaju u dječju književnost, no također ih se može naći i na policama odjela za odrasle. Vrste koje su u najvećoj mjeri takve jesu pustolovni romani, romani o životinjama, znanstvenofantastična književnost, ponekad i basne, ali i druge.

2.2.1. Priča

Priča je glavna i najobuhvatnija vrsta dječje književnosti te upravo priča slijedi djecu od njihovih najranijih razdoblja usvajanja jezičnog koncepta pa sve do završetka njihova djetinjstva. Katkad su djeca i puno dulje vremensko razdoblje zainteresirana za priče zbog njezinih segmenata koji se kasnije mogu naći i u modernom dječjem romanu kao primjesa fantastičnog i realnog svijeta (Crnković i Težak, 2002).

Prema Dubravki Težak, u literaturi iz područja dječje književnosti priča se uporablja „kao termin najšireg značenja koji može zamijeniti sve ostale nazive za kratke prozne vrste”. (D. Težak, 1991, prema Visinko, 2005: 34). Priča je, znači, nadređeni pojam koji obuhvaća kraće narativne tvorevine nazvane podvrstama priče, a to su bajka, fantastična priča i pripovijetka. (Visinko, 2005: 34)

Veoma važna sastavnica svake priče jest pojam fantastičnog ili čarobnog. Ako ne nalazimo motiv fantastičnog ili čarobnog u djelu, to onda ne možemo nazvati pričom. Sve se to nalazi u priči zbog odudaranja od tzv. pojavne stvarnosti, odnosno, od stvarnosti kakvu doživljavamo svojim osjetilima. No, ona istinita stvarnost kakvu svi poznajemo ne mora nužno imati veze s tom pojavnom stvarnosti što dovodi do činjenice da priča iskrivljuje pravu, istinsku stvarnost te ju interpretira koristeći se kreiranom stvarnošću koja bolje objašnjava pravu stvarnost nego njezin realni prikaz.

Citirajući pionira teorijske misli o fantastici Rogera Calloisa, Pavlovski upućuje na temeljnu razliku između čudesnog svijeta, koji se pridružuje realnom svijetu bez povrede ili rušenja njegove koherentnosti, i fantastike, u kojoj se odjednom u realnom svijetu pojavljuje *Nemoguće*, koje je prognano iz realnosti, jer prema utvrđenim zakonitostima fizičke zbilje nije moguće, te zbog toga dolazi do poremećaja stabilnosti i sklada. „Fantastična je književnost izrazito intelektualni proizvod čiju višeslojnost djeca mogu razumjeti do izvjesne granice, a to znači da je njihova percepcija strukturiranih elemenata ipak djelomična zbog izrazne kompliciranosti tekstova.” (Pavlovski, 1979, prema Visinko, 2005:43)

Djeca imaju drugačiju percepciju stvarnosti, realnosti. Ona drugačije razmišljaju, vide svijet drugim očima, nemaju iskustva „pravoga” života, nemaju saznanja o zakonima prirode, zakonima sila i moći. Ljepota je u tome što djeca bez zadržke mogu prigrliti pojavnosti, likove i događanja kakva u stvarnom, realnom životu nigdje ne postoje: vilenjake, vještice, patuljke, pretvaranja likova u životinje, stvari, čudesnu moć zaljublivanja i dr. Upravo je zato ljepota priče nevjerovatna i bez ograničenja, fantastično i čudesno u priči može biti u raznolikim oblicima ukomponirano u priče na mnoge načine. Samim time, postoji mnogo podvrsta priča.

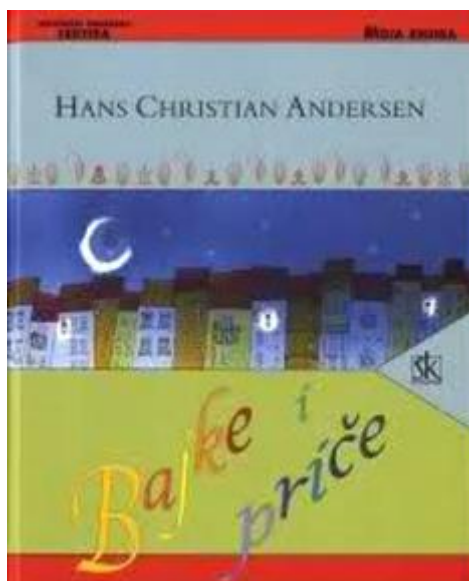
Po postanku, priču možemo podijeliti na narodnu i umjetničku (Crnković i Težak, 2002).

U suštini, narodna priča je veoma stara te je ona prisutna dovoljno dugo kao i jezik. Narodna se priča prenosila stoljećima usmenom predajom, a prvenstveno je bila namijenjena odraslima. Djeca su uvijek bila prisutna u društvu odraslih stoga su i ona mogla vjerno slušati i upijati svaku narodnu priču što su ju čula. No, budući da narodne priče nikada nisu bile zapisivane, nego su se prenosile usmenim putem, nerijetko je pojedinac koji je prepričavao priču nadodao ili izmijenio određeni dio priče. Također su to činili i književnici za djecu koji su među prvima zapisivali narodne priče pritom ih oblikujući kako bi bile primjerenije djeci. (Crnković i Težak, 2002)

Umjetnička se priča proizvela iz narodne priče tako da su se prepričavale, pritom dodajući vlastite segmente u istu da bi na kraju došlo do stvaranja nove podvrste. Narodna se priča dalje dijeli na bajku mit, legendu, bajku, novelu ili pripovijetku, anegdodu ili šaljivu pričicu (Crnković i Težak, 2002). Najviše se među njima ističu bajke i novele ili pripovijetke, a razlika jest ta da je u bajkama prisutno čudesno, dok u novelama to nije slučaj. No, zbog veoma sličnih karakteristika između bajke i novele, danas se i narodne novele uvrštavaju u dječju priču. Umjetnička priča se dijeli na bajku, fantastičnu priču te na priču koja je bliska realističnoj pripovijetci (Crnković, 1980).

Andersen svoju knjigu naziva *Bajke i priče* (Slika 1). Pod „bajkom” podrazumijeva se onakvo pričanje u kojem se iznosi nešto nevjerovatno i natprirodno; sve bi drugo bila „priča”. Sam Andersen pod pričom podrazumijeva sve što nije bajka; dakle tu spada: basna, saga, legenda, zgodica itd. I njegova se bajka često prepleće s drugim književnim vrstama. Najčešće u svojim bajkama Andersen daje kritiku pojedinca ili društva, izvrgava ruglu sebičnost i glupost. Često je to dano s finim humorom ili ironijom. (Grečl, 1988: 91)

Slika 1. Hans Christian Andersen: *Bajke i priče*

Od djetinjstva je u neposrednu dodiru s pučkom predajom. Njom se, uz književne izvore, obilno poslužio u svom najpopularnijem djelu, koje je više godina izlazilo u svescima, a zajednički mu je naslov *Bajke i priče* (1835. – 72). Izgrađivši svoj pjesnički svijet na doživljajima i dojmovima iz svijeta oko sebe, Andersen se u biti razlikuje od mnogobrojnih sakupljača narodnoga blaga iz istog razdoblja. Građu, koju uzima iz legenda, mitova, bajki, parabola i narodnih pripovijedaka, nikad ne prepričava, nego je obnavlja i na originalan način prerađuje. Naročitu draž ima Andersenov književni izraz, izgrađen u duhu svakidašnjeg govora i govorene riječi, što je najčešće provjeravao čitanjem svojih djela slušaocima. (Kapetanić-Kogoj, 1996, prema Diklić i sur. 1996: 80)

Bajka je oblik narodne priče koja je jedna od starijih oblika usmenog stvaralaštva čija je baza čudesno mitološko. Ona je građena od veoma autentične konstrukcije, unutar nje se fantastično i stvarno međusobno isprepliću, prisutno je nizanje događaja bez opisa, likovi, događaji i prizori su čudesni, nema posebnog opisa lica, prirode, a sve se događa u vremenu i prostoru koje nije ničim određeno, primjerice „jednom davno, nekada davno...”. Sukladno sve većem razvoju umjetniče priče, progresivno se uvode i neke nove karakteristike: opis ambijenta, likova i društvenog stanja, moral lica se uzdiže na viši stupanj, izgradnja likova kao karaktera i predstavnika dobra i zla i dr. (Crnković i Težak, 2002).

Prema Pintarić, bajka je jednostavna prozna vrsta prepoznatljiva po čudesnim pretvaranjima, jedinstvenom zbiljskom i nadnaravnom svijetu, ponavljanju radnje, prepoznatljivim likovima, sukobu dobra i zla, nagradi i kazni, postavljanju uvjeta i kušnji, odgađanju nagrade te čarobnim predmetima i čudesnim pretvaranjima. U određenju bajke pojam *čudesno*, *čarobno* ili *nadnaravno* govori o njezinoj posebnosti i ljepoti među pričama, te je mnogi nazivaju kraljicom priče. (Pintarić, 2008: 7)

Sama riječ *bajka* dolazi od glagola *bajati* (arhaični glagol), vraćati, čarati, no izvorno i pripovijedati, a ima i dva značenja. U književnoj teoriji bajka označava knjižena dijela u kojima susrećemo stvarni i nadnaravni svijet. Dakako, u razgovornom smislu, bajka „nosi” etiketu budalaštine, izmišljotine ili besmislice. Također, drugom se značenju pojma bajka pridodaje i pojam *gatka*, a upravo je taj pojam česta zamjena riječi *bajka*. Budući da riječ *gatka* vezujemo s pojmom gatanja, odbacivanja nekoga ili nečega (bolesti), ta se negativna nota prenijela i na bajku. (Pintarić, 2008)

Nadalje, Milivoj Solar piše da je bajka osobita književna vrsta u kojoj se čudesno i nadnaravno isprepliću sa zbiljskim na takav način da između čudesnog i zbiljskog, prirodnog i natprirodnog, mogućeg i nemogućeg i nema pravih suprotnosti. Neki se motivi bajke, npr., čudesnost, ponavljanje, nadnaravnost, mogu naći i u drugim književnim vrstama: pričama, legendama, mitovima, romanima. Zato se bajka, a i ostali jednostavni književni oblici, mogu shvatiti kao pretknjiževna ili granična književna vrsta. (Pintarić, 2008: 8)

Književna narodna bajka je prijelazni oblik bajke koji je još uvijek više narodni oblik nego umjetnički se naziva književna narodna bajka. Ona se ne mijenja, već se dorađuje, primjerice, poput Perraultovih i Grimmovih prča. Umjetnička bajka u svojoj jezgri ima karakteristike narodne bajke, imaju očuvanu spojnicu s njima te je građena po uzoru na narodne bajke ili slične narodnoj. U područje umjetničkih bajki možemo svrstati priče Ivane Brlić-Mažuranić kao i veliki dio priča Hansa Christiana Andersena.

Fantastična priča je: „priča koja uvijek prikazuje realni svijet, a pribjegava irealnosti da bi bolje prikazala njegovu realnost.” (Crnković, 1986: 57) Fantastična priča se polagano udaljavala od narodne priče pritom odbacujući mitološku podlogu kao stvarnost koja se događa. U fantastičnoj priči čudesno nastaje tako da se unutarnja stvarnost (sanje, želje, strahovi, potisnuti doživljaji, podsvjesne spoznaje) iskazuju kao pojavna stvarnost (Crnković i Težak, 2002). Ono što je ključno u fantastičnoj priči jest iskorak u irealno koje nastaje specijalnim zahvatom (san, igra i sl.). Također, u knjizi Milana Crnkovića iz 1971. godine napominje se

kako: „fantastična priča barata elementima koji su zajednički cijelom čovječanstvu, krajnjim željama koje nisu ograničene ni rasom, ni pogledom na svijet ni bojom, bavi se slabošću i veličinom ljudi, njihovim nadama i strahovima i čežnjama, vječnim problemom borbe između dobra i zla” (Crnković, 1971: 56). Ocem fantastične priče smatra se Lewis Carroll, a upravo on je oko polovice 19. stoljeća otišao u svijet podsvjesnog odbijajući pisati u stilu romantičara. U suštini, on realnim slikama ne prikazuje svijet, nego od komadića realnog svijeta stvara novi, čudesan svijet čiji se dijelovi razvijaju u cjelinu upravo u podsvijesti djeteta (Crnković, 1980).

U fantastičnoj priči su u najvećem postotku junaci upravo djeca, a same mogućnosti fantastične priče su veoma fleksibilne i velike. Pored podjele po strukturi koja je izuzetno bitna jer bez nje ne bi mogli uopće i definirati priču, priča se dijeli na narodnu i umjetničku. (Crnković, 1980).

Kada u fokus stavimo pojam „čudesno”, možemo govoriti o mitološkoj priči u kojoj su kao glavni junaci upravo mitološki likovi. Nadalje, možemo govoriti o alegorijskoj priči u kojoj se prikazuje bitka između prirodnih sila ili pojmova u ljudskim likovima. Također, spominje se i hiperbolička priča u kojoj se ono čudesno svodi na pretjerano uvećanje postojećeg, ali i fantastična ili nadrealistička priča. Po efektu, namjeni ili podtekstu, priču možemo podijeliti na simboličku, filozofsku, šaljivu ili humorističku, poučnu, priču kao igru, moralističku i basnu. (Crnković, 1980).

Po odnosu prema tradiciji, priča se dijeli na klasičnu, starinsku i modernu. No, ova je podjela vrlo relativna jer ovisi o osobi koja gleda na te priče te o njezinim stajalištima. Prema elementu igre, priča se dalje dijeli na kumulativnu te na lagarije, odnosno, igre s prekrajanjem morfoloških ili sintaktičkih elemenata teksta. Prema junacima u odnosu na djecu postoje priče u kojima su junaci upravo djeca i priče u kojima junaci nisu djeca. No, također, ovdje postoje i izuzeci gdje se junaci mogu ponašati kao djeca iako to nisu, stoga ih čitatelji i doživljavaju kao djecu. Podjela prema junacima općenito je mnogobrojna, a navode se vilinske priče, priče o patuljcima, o vješticama, o herojima, i postanku imena planina, izvora, rijeka, o svecima, o antropomorfno prikazanim životinjama, biljkama i stvarima i dr. Podjela prema završetku se grana u tri smjera, a to je sretni završetak, nesretni, te onaj završetak u kojem se ne odlučuje o sreći ili nesreći (primjerice, u djelu *Kraljevna na zrnu graška* Hansa Christiana Andersena). (Crnković i Težak, 2002)

Što se tiče klasičnih bajki, riječ *klasičan* ima značenje: 1. koji se odnosi na antički svijet, koji je svojstven klasiku, klasicizmu, 2. u prenesenom značenju, priznat kao uzoran,

prvorazredan, izvrstan (u literaturi i umjetnosti) (Klaić, 1990). Pojam *klasična književnost* u užem smislu označava književnost starih Grka i Rimljana, a inače uzornu književnost uopće. Osim prema vremenu u kojem je nastala (misli se na bajke koje su se utemeljile od 1696. do 1888. godine), klasična bajka se može prepoznati i prema zajedništvu realnog i zamišljenog svijeta, stereotipnoj kompoziciji, sukobu dobra i zla i pobjedi dobra, uvjetu i kušnji, nagradi koja je odgođena, ponavljanju radnje ili dijaloga. Također, se može prepoznati po dvorcima i kolibama, likovima poput kraljevni i kraljeva, drvosječa, vilama, čarobnjacima, čarobnim riječima, čarobnim predmetima, neobjašnjivim događajima, divovima, zmajevima. (Pintarić, 2008)

Dok su opisi u klasičnoj bajci vrlo sažeti, moderna bajka obogaćuje pripovjedačku tehniku. Opisi su likova, mjesta i vremena sadržajni i bogatiji, sve su češći funkcionalni pejzažni opisi i stilske figure, a postupci su likova motiviraniji. Osim kraljevića, kraljevni, drvosječa, pastira, vila ili čarobnjaka, ulogu lika u modernim bajkama može imati sve i svašta, od odbačenog komadića razbijene boce do igračaka, figurica i likova izrezanih od papira. (Pintarić, 2008: 10) Također, moderne bajke mogu se prepoznati i prema činjenici da su kazne ili nagrade zanemarene. Stoga, ako je to neki lik zaista zaslužio, bilo kaznu ili nagradu, one su često izostavljene. (Pintarić, 2008)

Naposljetku, po odnosu prema igri riječima priče možemo podijeliti na priče u kojima je jasno naglašena igra riječima, te na one u kojima je uopće nema (Crnković i Težak, 2002). No, veoma je teško određenu priču svrstati u jedan kalup, budući da mnoštvo dobrih priča sadrži elemente iz različitih skupina podjela, stoga je ograničavanje priče na samo jednu podjelu veoma nespretan čin.

3. HANS CHRISTIAN ANDERSEN – NAJVEĆE IME SVJETSKE PRIČE

„Moj je život predivna bajka, puna čudesnih i sretnih događaja. Kad sam bio dječak i krenuo u svijet, siromašan i bez prijatelja, došla mi je dobra vila i rekla: ‘Izaberi svoj put u životu i cilj kojemu ćeš težiti, a onda, u slozi s razvojem tvojega uma i razuma, ja ću te voditi i štiti.’ Moja sudbina nije mogla biti mudrija i sretnija.” (Sitta, 2011:11)

Slika 2. Hans Christian Andersen

Hans Christian Andersen (Slika 2) rođen je 2. travnja 1805. godine u Odenseu, danskom gradiću koji se nalazi na otoku Fyn. Andersenova oca, Hansa Andersena, više je zanimala umjetnost nego posao kojim se bavio, a po struci je bio postolar. Kako je umjetnost bila njegova prva ljubav, nastojao je tu istu strast prenijeti i na svoga sina Hansa Christiana, a uspio je prenijeti vještinu maštanja koja mu je naposljetku omogućila trijumf i alate neophodne za budućnost. Zanimljiva je činjenica da je, umjesto oca, obitelj prehranjivala Andersenova majka Anne Marie Andersdotter (Crnković i Težak, 2002). Budući da je rođen u siromašnoj obitelji,

Andersen je istinski želio potražiti sreću negdje drugdje, ostvariti svoje potencijale na drugome mjestu, te je krenuo tražiti svoju sreću na putu umjetnosti u Kopenhagen, 1819. godine. No, tijekom svojega boravka u glavnome gradu Danske, koji se sastojao od četiri godine, Andersen se želio iskazati i pokazati u svijetu baleta, glume ili pjevača u kazalištu. Na žalost, niti jedan pothvat mu nije uspio, stoga je pokušao napisati kazališni scenarij kojim bi se dokazao kao vrsni umjetnik, no ni to mu nije pošlo za rukom. No, jedan ga je kazališni upravitelj, Jonas Collins, ipak zamijetio te ga je poslao na školovanje u nadi da će se od njega nešto „izroditi”. Obitelj Collins veoma je utjecala na Andersenov život, a nerijetko ih je i spominjao u svojim djelima (Crnković, 1984). Kopenhagen je u Andersenu probudio nešto pozitivno; tu je proleterski Andersen stekao kulturu i obrazovanje svojstveno buržoazijskim krugovima te je, u osnovi osjetljiv i sentimentaln, naučio koristiti laganu i ironičnu kopenhašku duhovitost (Østergaard, 2005, prema Andersen, 2005: 26).

Iako je Danska bila Andersenova domovina koju je jako volio (1850. godine napisao je patriotsku pjesmu *Danska, domovino moja*), ponekad je se grozio i sablažnjavao nad njome zbog njezine zadrnosti i nerazumnosti. Čak je dobio i nadimak „Jantelov”, što bi značilo *što-miš-tko-si-ti*. Ovaj je naziv iznikao iz romana Axela Sandemosea koji predstavlja stav prema kojem nije potrebno da netko ima osjećaj da je nadmoćan ili bolji od nekoga drugoga na bilo koji način. Književna slava koju je Andersen iz dana u dan uživao povećavala se od sredine tridesetih godina 19. stoljeća. Upravo su tada njegovi romani postajali omiljeni i traženi u Njemačkoj. No, od 1839. godine pa nadalje, za veoma veliku pozornost Nijemaca pobrinula se bajka. Već polovinom četrdesetih godina 19. stoljeća, Andersenove bajke postižu izvrstan uspjeh i u Americi i Engleskoj (Østergaard, 2005, prema Andersen, 2005: 27).

Hans Christian Andersen nikad nije sebe doživljavao kao filozofa – on je bio pjesnik koji je živio u svom vremenu, a ne samo mislilac. On je bio čovjek koji je vidio svijeta – putovao je, susretao ljude svih društvenih slojeva i bio je vrlo osjetljivo ljudsko biće – a sve se to prepoznaje u njegovim bajkama (Østergaard, 2005, prema Andersen, 2005). Želja za slavom i bogatstvom i siromašno djetinjstvo – na to je Andersenov život bio podijeljen, a samim time, upravo su tako koncipirane i napisane njegove bajke. Svoju je prvu zbirku bajki nazvao *Bajke, ispričane djeci* koju je napisao 1835. godine, a krucijalno djelo koje za Dansku ima neprocjenjivu vrijednost, kao i za europsku književnost uopće, je Andersenov dnevnik koji se sastoji od deset svezaka, nastali u periodu od 1825. do 1875. godine. Objavljen je otprilike stotinjak godina nakon njegove smrti, u periodu između 1971. i 1977. godine. Taj je dnevnik zapravo od izuzetne vrijednosti jer sadrži nepresušan izvor informacija i činjenica vezanih za europsku kulturu i

društvenu povijest koja je trajala pola stoljeća. Dnevnik sadrži svakojake doživljaje, misli, spoznaja i teorija koje su bile temelj za njegova beletristička djela. (Østergaard, 2005, prema Andersen, 2005)

Ne samo da je Andersen bio fantastičan pisac, već je bio i daroviti profesor, novinar ali i vijećnik (Østergaard, 2005, prema Andersen 2005). Preminuo je 4. kolovoza 1875. godine na svome imanju Rolighed, a pokopan je u Kopenhagenu. O veličini Hansa Christiana Andersena i o tome koliko je bio cijenjen i velik u očima danskoga naroda svjedoči činjenica kako je i sam Kristijan IX, danski kralj, nazočio pogrebu, a dan je sprovoda kasnije prozvan Danom žalosti u Danskoj (Sitta, 2011).

Po pitanju autobiografija, Andersen je napisao njih čak tri. Prva njegova autobiografija koja se naziva *Biografija* nikada nije završena, a napisana je 1832. godine, inače malo prije njegovog odlaska na putovanje. *Biografija* je opet pronađena i objavljena 1926. godine. Nadalje, njegova druga autobiografija koja se naziva *Priča moga života bez poezije* je napisana prema upitu, a ona je uvedena u Andersenova *Sabrana djela* na njemačkome jeziku koja su objavljena 1846. godine u gradu Leipzigu. Upravo autobiografija *Sabrana djela* je bila osnova za njegovu dansku autobiografiju naziva *Bajka moga života* (1855), koja je objavljena u *Sabranim djelima* na danskome jeziku 1853. godine. (Vučić, 2005, prema Andersen, 2005)

Hansa Christiana Andersena mnogi pamte po svome sloganu: *putovati znači živjeti*. Obožavao je putovati i posjećivati nove zemlje, bio je gorljivi turist, a uvijek je tragao i nadao se da će pronaći Raj negdje u stvarnost (Østergaard, 2005 prema Andersen, 2005). Kao dijete je maštao o danima kada više neće biti siromašan, o danima u kojima će biti slavan, bogat i uspješan te o vremenima kada će biti ostvaren kao potpuna osoba, zadovoljna sobom. Nerijetko mnoge njegove priče i imaju teme inspirirane njegovim životom, a sve se to naposljetku i očituje u njegovom posljednjem romanu *Sretni Peer* iz 1870. godine u kojem se radi o siromašnom, ali darovitom dječaku koji na kraju ostvaruje svoj dječjački san i postaje cijenjeni i veliki umjetnik. (Østergaard, 2005 prema Andersen, 2005)

3.1 Motivi u Andersenovim pričama

Ako moramo razmisliti tko je osoba koja je napravila ogroman iskorak u svijetu bajki i priča u njihovom razvoju, onda je to zasigurno Hans Christian Andersen. Andersen je bajkama dao nešto svoje, svoj osobni potpis, proširio je njene okvire te je okrenuo novu stranicu u svijetu

bajki. On je svojim stvaralaštvom otkrio što se sve može izroditi iz priča koje su nastale temeljem narodnih motiva (možemo za usporedbu uzeti Andersenovu bajku *Divlji labudovi* i narodnu verziju istoga motiva prikazanu u našoj bajci *Mati zaklela devet sinova u vukove*) (Crnković, 1980). No, također je kreirao i svoje unikatne priče, pritom udahnjujući život veoma često neznatnim stvarima, koje su naposljetku prepune izuzetne ljepote. Andersen je pisac kojem je koncepcija priče veoma bitna i kroz nju najlakše može izraziti svoje ono što se nalazi u njegovom srcu i na duši. Dječji je pisac zato što je dijete ono koje ga okupira i očarava, a on je izvrstan majstor u dočaravanju i otkrivanju djeci jedan potpuno novi, čudesan svijet, kojeg nisu mogli ni zamisliti. Njegove su priče neotkrivena škrinja čudesnoga, prepuna izvanredne ljepote što ih jedna mašta može proizvesti i osmisliti, a sve je to izvanredno ukomponirano s primjesama realnog svijeta. Jednom je i sam izjavio kako je svijet prepun čudesa, no da smo mi ljudi na njih se navikli i time im smanjili vrijednost nazivajući ih svakidašnjim stvarima (Crnković, 1980).

No, Švedska je enciklopedija napisala veoma nemilosrdan zaključak o Andersenovim pričama, navodeći kako ju karakterizira veza književnoga i neposrednog elementa. S jedne su strane neobične priče koje su nastale pod utjecajem romantičnih pripovijesti koje je napisao romantički autor E. T. A. Hoffmann, a na drugoj strani imamo dražesnu lakovjernost i pjesničku eleganciju, koje je istinska karakteristika narodne poezije. Motivi su preuzeti u većini bajki iz narodnih pripovijetki, iako je prerada uglavnom unikatna i jedinstvena. Navode kako je krhkost u pričama što ih piše Andersen čestoj podložnosti prevelikoj emotivnosti i osjećajnosti (*Priče i zgode*, 1950, prema Švedskoj enciklopediji, 1923). No, prema Crnkoviću (1980), smatra se kako izjava napisana od strane Švedske enciklopedije u prevelikoj mjeri stavlja fokus na utjecaj narodne bajke i Hoffmanna. Činjenica je ta da je Andersen za svoje priče pronalazio motive na sve strane: u narodnim bajkama, u Hoffmannovim djelima, kod drugih pripovjedača, u svakidašnjem životu, u običnim razgovorima sa svojim prijateljima, u okolini što ga okružuje, u narodnoj i umjetničkoj poeziji... Crnković smatra kako ne bi bilo pravedno i u redu da se izjavi kako je Andersen krao motive, no činjenica jest jedna: što god je preuzeo, od njega je nastalo nešto puno bolje, veće i ugodnije. S druge strane, N. A. Dobroljubov opisuje Andersenovo stvaralaštvo i motive kako imaju divnu crtu osobnosti koja izrazito manjka kod ostalih dječjih književnika. Prekrasna je činjenica da, sve ono što postoji u realnosti, njegovim dodirrom postaje pjesnički dotjerana, no definitivno djeca ne strahuju od ružnih prizora i opisa. Andersen je čudotvorac koji upravo nežive stvari koje su zaista najobičniji predmeti, oživljava, te im takoreći, podaje dušu. Kositreni vojnik se osjeća usamljeno te je zbog toga nesretan,

cvijeće voli plesati, a lan prolazi kroz razne transformacije prelazeći u platno, rublje te naposljetku, papir. No, ono što je još ljepše, posebno mjesto među Andersenovim djelima imaju priče koje uopće ne sadrže u sebi elemente fantastičnog, poput *Carevog novog ruha*, *Djevojčice sa žigicama*, *Suputnika* itd. (Crnković, 1980).

Na prijelazu iz narodne bajke u priču nova tipa, a u doba romantike, Andersen nije mogao izbjeći čarima narodne fantastike, ali je zato dao takve narodne motive u izvanredno poetičnoj orkestraciji (*Mala sirena*) (Crnković, 1980).

Hans Christian Andersen je pisac koji je mnogo toga novoga uveo u priču. Narodnim je motivima (na sreću djece, ali i njihovih roditelja), uklonio elemente i scene sirovosti i nemilosrdnosti, poput kopanja očiju, te ih je proširio opisima. Dogodovštine, ali i ličnosti iz svoga vlastitoga života, uveo je u bajke koje su se temeljile na narodnim motivima, ali i u druge. Primjerice, u bajci *Palčica*, pojavljuje se kći admirala Wulffa koja se zove Henrietta ili za *Kraljevnu na zrnu graška* se pretpostavlja kako je nastala pod utjecajem sukoba među male Henriette i pisca. Nadalje, Andersen je u već klasičnoj i uobičajenoj životinjskoj postavi, uveo i neke nove životinje. Primjerice, osim što smo već nailazili na vuka, labuda ili slavuja, on je unio i rode (*Rode*), ribice (*Palčica*), patke (*Ružno pače*), puževe (*Sretna porodica*) itd. U svakome djelu gdje se nije izravno uređivao narodni motiv, životinje su prezentirane u svome stvarnom svjetlu i staništu uvijek i svugdje. Jedina osobina koja im je dodijeljena, a koja im ne pripada, jest mogućnost razgovora. Iako možda na prvi dojam izgleda kako je Andersen želio prikazati i dočarati zanimljive dogodovštine koje sadrži čudesan životinjski svijet, on je životinje „koristio” kako bi ih usporedio s ljudima. Primjerice, spori život puževa, vrapci koji su izrazito pričljivi i sl.) (Crnković, 1980).

Osim što u Andersenovim bajkama susrećemo mnoštvo iz životinjskog svijeta, on je u svoje priče uveo i likove iz biljnoga svijeta. Različite biljke su veoma česta pojava u pričama, te su one prikazani kao glavni ili sporedni likovi. Naravno, i njima su dane neke osobine koje im ne pripadaju, dakle, prisutan je antropomorfizam. Javlja se razno bilje, poput heljde, lana, jele, tratinčice. Također, veoma česti motiv jest upravo ruža, a nalazimo je u djelima *Obitelj iz susjedstva*, *Puž i ružin grm*, a susrećemo i grašak u *Petoro iz graškove mahune*. Zanimljivo je kako se Andersen uvijek trudi da određeni cvijet ili biljka, na način na koji ona zaista izgleda, njezino držanje ili boja, reflektira, odnosno, dočara ljudske osobine, te je na takav način oživljuje. Recimo, izvrstan primjer jest ulomak iz priče *Cvijeće male Ide*: „Dvije najljepše ruže sjednu na prijestolje pa su to onda kralj i kraljica... Modre su ljubice pomorski kadeti: plešu sa zumbulima i šafranima, koje nazivaju gospođicama. Tulipani i veliki žuti ljiljan drže se kao

stare časne gospođe koje paze da se lijepo pleše i da sve bude kako treba... Na divanu je ležala duga žuta narcisa i protezala se kao prava dvorska dama... Veliki su makovi i božuri puhali u graškove mahune, pa im glave posve pocrvenjele; modri zumbuli i male bijele visibabe zvonile...” (Andersen, 2005: 21).

Nadalje, Andersen je bio izvrstan u oživljavanju stvari, te je veoma rijetko koji pisac na tako briljantan način mogao i uspijeva oživiti igračke, neke svakodnevne stvari i predmete, koje su možda na prvi pogled dosadne i bezlične. No, njemu je to na izvrstan način polazilo za rukom. Određene stvari i predmeti nailazimo već u samom naslovu kao fokus, no autor im je posvetio jednaku pažnju i pozornost, te je s jednakim žarom stvarao zanimljive priče s njima i o njima. Primjerice, to su djela *Crvene cipelice*, *Kresivo*, *Srećine kaljače*, *Postojani kositreteni vojnici*, *Pastirica i dimnjačar* i dr. U drugim djelima nailazimo na oživljene šibice, kipove, portrete, žličice i čaše, ogledala i dr., a upravo se u tim ulomcima, gdje su prisutna opisivanja i oživljavanja predmeta, davanje ljudskih osobina biljkama i životinjama, stvara nevjerojatan spoj između stvarnosti i fantastičnosti, između simbolike i realizma te poezijom i pričanjem (Crnković, 1980). U takvom tipu priče, omiljenom pogotovo kod pisaca sklonim ili poučavanju ili neizravnom govorenju o vlastitim doživljajima, čudesno se ne izdiže iznad antropomorfnog oživljavanja predmeta ili antropomorfno slikanja predstavnika iz biljnog svijeta. Bliskost djeci lako se postiže time što predmeti pričaju o svojim doživljajima djeci. Da bi prijelaz iz realnog stanja predmeta u antropomorfno bio što uvjerljiviji, slušači padaju u san ili u snu slično sanjare. (Crnković, 1987: 243)

Između svega navedenoga, Andersen je spretno ukomponirao poeziju, odnosno, liriku u priču, a također je prisutan i šaroliki izbor motiva i dorade, prekrasna mašta koja ne uništava i ne prikazuje stvari i pojave izvorno, nego ih oživljava, dajući im dušu. Njegove priče krasi nepregledan broj pjesničkih slika i izraza te su veoma česti prikazi upravo djece i dječjeg svijeta. Što se tiče teksta, Andersenov je veoma pitak, lagan, poletan, isprepleten nenametljivim humorom. No, ono što ga podiže na veću razinu dajući mu dublji smisao jest serioznost života, te tuga, koju pomalo krasi ironičnost i suzdržanost. (Crnković, 1987)

Stoga, vraćajući se na izjavu iznesenu u Švedskoj enciklopediji, prema Crnkoviću, Hans Christian Andersen nije cmizdrav pisac, već je romantik, a kako nam je svima znano, oni nemaju straha ili srama od pokazivanja svojih osjećaja. Upravo Andersenova mješavina mašte, ljubavi, čudesnoga, tuge, vedrine, humora, realnosti jest odličan temelj koji djecu uči i koji im dopušta da razviju i oslobode tu svoju, mekšu, emotivnu stranu (Crnković, 1980).

3.2. Je li Hans Christian Andersen dječji pisac?

Paul Hazard, promicatelj dječje književnosti, bez premca smatra Andersena kraljem među dječjim piscima. U svom obrazloženju navodi: „Andersen je kralj jer nitko poput njega nije znao prodrijeti u dušu bića i stvari” (Crnković, 1980). Činjenica jest da sva djeca, a posebno djevojčice, obožavaju čitati Andersenova djela (otprilike do 11 godine, od tada su u potrazi za većim avanturama), a veliki povratak njegovim djelima uzima se odraslo doba. Također je poznata činjenica kako djeca odbacuju goleme knjige koje imaju previše stranica, stoga je puno bolje rješenje djeci ponuditi zbirke s manjim brojem stranica. S druge strane, dječake bi se trebalo uvoditi u Andersenov svijet što je moguće ranije, a fokus ne bi trebao biti na pričama koje odišu emotivnim i sladunjavim nitima.

No izuzev svega navedenoga, je li Andersen dječji pisac?

Andersen je pisac kojeg je vrlo teško i nezahvalno svrstati u samo jedan kalup, u jednu skupinu. Sam autor je svoje stvaralaštvo detektirao kao „ne-samo-dječja-književnost” te je bio nezadovoljan svakim navodom da je ponajprije dječji pisac (Zima, 2005, prema Andersen, 2005). No vraćajući pogled u prošlost hrvatske dječje književnosti, Andersen je svakako označen kao klasični pisac dječje književnosti. Njegovo stvaralaštvo se smatra veoma ključnom prekretnicom u dječjoj književnosti: prelazak iz narodne u umjetničku bajku. Neka Andersenova djela opisuju djetinjstvo kao fantastično i u isto vrijeme nostalgичno, dok druga djela prikazuju dijete kao individu podložnu (negativnim) utjecajima kojemu treba odrasla jedinka koja će mu biti odgojna i emocionalna utvrda. U tom smislu, Andersenova djela nam predstavljaju dva različita pojma djeteta. No, zanimljivo je da se, u hrvatskim književnim krugovima, Andersena svrstava kao dječjeg književnika tek od 1930-ih godina prošloga stoljeća. Kao što je već i spomenuto, Andersen je književnik kojega je vrlo teško svrstati u samo jednu kategoriju, njegovo stvaralaštvo je izrazito divergentno jer postoji jasna razlika između djela čiji je implicitni čitatelj odrasla osoba (primjerice u djelima *Na srdašcu jadi* i *Carevo novo ruho*) i djela čiji je implicitni čitatelj nepoznate starosti (vidljivo u djelima *Dječje čavrljanje* i *Kraljevna na zrnu graška*).

Ključnu zadaću u kreiranju književnosti za djecu su imali izvrsni pisci kao što su Lewis Carrol, Carlo Collodi i veliki Hans Christian Andersen. Ako gledamo na bajke isključivo kao djela, odnosno, priče u kojima su prisutni elementi čudesnog i fantastičnog, književnik Bauer navodi kako su naposljetku sve Andersenove priče, zapravo, bajke. Navodi kako su elementi čudesnog i fantastičnog u bajci uporabno oblikovani na jedan poseban način: glavni lik kojem

je potrebna pomoć koja nadilazi poimanje racionalnog, stvarnog svijeta zbog nemogućnosti nošenja i rješavanja problema u kojem zapne, a koji si je sam zadao. Također je mišljenja kako je djelo *Kraljevna na zrnju graška*, u suštini, bajka. Hans Christian Andersen je u jednakoj mjeri bio i kreator novih bajki i zapisivač. Ono što bi čuo u djetinjstvu, to bi i prepričavao, stoga ne čudi kako su modifikacije jednim djelom bile rezultat vremenskog jaza, a drugim djelom stvaralačkim nagonom. Naposljetku, određeni specifični segmenti folklorne, tradicionalne i usmene bajke kod Andersena poprimaju gotovo identična, no svakako originalno tumačenje. Primjera radi, motiv inicijacije jest motiv koji je prisutan u klasičnoj folklornoj bajci, no Andersen ga preoblikuje u element i problem odrastanja (prisutno u djelima *Palčica* i *Ružno pače*). Književnik Bauer ističe kako je tako prezentiran motiv veoma važan segment dječjega svijeta i poimanja (Bauer, 2005, prema Andersen, 2005: 36). Igra i humor, s razvojem dječje književnosti, u sve većoj mjeri bivaju jedan njen dio. Navodi kako je humor prije Andersena u klasičnoj bajci bio nepostojeći pojam, odnosno, kao da ga nije ni bilo. Na primjer, bajke poput *Kraljevne na zrnju graška*, *Carevog novog ruha* i bajke *Mali Nikola* i *Veliki Nikola* jesu stanovite humoreske, a mnogi likovi i elementi u njima jesu specifični po humoru koji je prilagođen, odnosno, razumljiv djeci. U suštini, stvarajući bajku koja se temelji na igri, humoru i problemima tijekom odrastanja, pritom dodajući dozu korisnoga i svrhovitoga sve to prezentirajući s djeci bliskim i maštovitim junacima ili samom djecom kao junacima, dobit ćemo bezvremensku bajku koju je napisao Andersen. Na kraju, Bauer navodi kako su bajke koje je napisao Andersen prvenstveno posvećene djetetu, a nakon toga i djetetu koje se nalazi u svakom pojedinom čovjeku (Bauer, 2005, prema Andersen, 2005: 38).

S druge strane, poznati filozofi poput Rousseaua, Kanta i Lockeja smatrali su bajke neprimjerenima djeci. Kant navodi kako one sputavaju normalan i zdrav razvitak racionalnog razmišljanja. S druge pak strane, Locke piše kako bajke prikazuju škodljive i potencijalno opasne primjere raznovrsnih koncepta ponašanja. Rousseau smatra kako su sadržaji koje bajka ima prepuni krivovjerja te samim time stvaraju krivu sliku i percepciju stvarnosti i realnosti koja se nastanjuje u djetetovim mislima. U drugu ruku, Maria Tatar piše kako svaka bajka ima u sebi utkane činjenice vremena i mjesta u razdoblju u kojima su napisane stoga tvrdi kako je veoma nelogično da se djeci još uvijek sve bajke čitaju na isti način, kao da svaka od njih nema poseban i jedinstven karakter. Naposljetku, Miroslava Vučić navodi kako je nužno osvijestiti da bajke valja interpretirati u skladu s činjenicom kako iste nisu savjeti koji se mogu upotrebljavati u svakodnevnom životu (Vučić, 2005, prema Andersen, 2005). Nastavno na to, Vučić objašnjava što je bajka te što ima u njoj toliko privlačno da ju volimo čitati. Piše kako je

bajku veoma nezahvalno definirati zbog toga što ima puno vrsta bajki te postoji mnoštvo literature na temu bajki, a analitičari se nadalje bave na koji način bajke utječu na psihi djece. Interesiraju ih pitanja poput neiskrenosti, nasilja, muškog šovinizma i rasnih predrasuda koje su prisutne u određenim bajkama (Vučić, 2005, prema Andersen, 2005). Možda na prvi pogled tako ne djeluje, no puno bajki u sebi sadrže neku vrstu nasilja. Govoreći o Andersenovim bajkama, autorica ističe kako u njima nije prisutno nasilje, no na primjer u bajci *Snježna kraljica*, prisutna je određena količina nasilja, odnosno, neprimjerenog ponašanja između stare razbojnice i njezine malene kći razbojnice, kada razbojnica prijeteći kako će zaklati djevojčicu Gerdu gdje ju potom kći ugrize za uho htjevši to spriječiti: „Ala je tusta, ala je zgodna, bit će da su je orasima pitali! – reče stara razbojnica koju je krasila duga zamršena brada, a obrve joj se bile nadvile nad oči. – Vjerojatno je ukusna kao ugojeno janješce. Baš će nam u slast ići! Pa potegnem sjajni nož koji jezivo zasja. - Joj! – vrisnu uto jer je u istom trenu rođena kći koju je nosila na leđima, inače prava divljakuša i nevaljalica, ugrize za uho što je jače mogla. – Gadno dijete! – ciknu mati pa ne stiže zaklati Gerdu.” (Andersen, 2005: 136)

Nadalje, Vučić piše kako Andersenove bajke ne daju dobar primjer djeci vezano za spolne uloge u današnjem svijetu. Na primjer, u bajci *Kraljevna na zrnu graška* kraljević prije nego oženi svoju buduću suprugu želi utvrditi je li ona uistinu prava kraljevna, dok s druge strane, kraljević s tim nema problema, njega nitko ne ispituje. Ovim primjerom je pokazano kako je u redu da muškarci govore i da su glasni, dok s druge strane, dobra žena mora biti tiha (Vučić, 2005, prema Andersen, 2005). Slijedom svega navedenog, postavlja se pitanje je li primjereno djeci čitati takva djela. Vučić navodi kako poneki stručnjaci imaju mišljenje da takva djela budu nanovo proučavana te da ih se prihvati u svjetlu u kakvom ona doista i jesu (a ne da ih se pokušava smjestiti u neki drugi psihološki koncept). S druge pak strane, postoje stručnjaci koji ciljano taje djela koja se ne uklapaju u njihov edipovski pristup te tako zaobilaze jedan bitan čimbenik – okruženje, odnosno, kulturu u kojoj su djela napisana. Slijedom toga, djeci se servira terapijski učinak priče na njihov razvoj, dok je istina sasvim drugačija. Na osnovu svega navedenoga, mišljenja su kako bi bilo najbolje da se napišu nove bajke i priče koje će doista imati terapijski učinak na djecu, a koje će biti po svim pedagoškim pravilima naše kulture (Vučić, 2005, prema Andersen, 2005).

Zalar je mišljenja kako su priče koje je napisao Andersen namijenjene i djeci i odraslima. Piše kako se djeca koja pohađaju osnovnu školu mogu uživjeti u zanimljivim zapletima, dok odrasli mogu protumačiti i razmisliti o metaforama koje su utakne u samo djelo te promisliti o njenom dubljem smislu. Također, Zalar je istoga mišljenja poput Hazarda, teoretičara i

zagovornika dječje književnosti, koji piše kako je Andersen kralj jer nitko poput njega nije znao prodrijeti u dušu bića i u dušu stvari. Zalar također u svome članku ističe rečenicu kritičara koji je zaključio kako je Andersen znao udariti u žice koje će zatreperiti u srcima svih ljudi (Zalar, 1995).

Nadalje, autorica Zima navodi u svome radu *Je li Andersen dječji pisac?* kako je spomenuti autor bez premca, između ostalog, i dječji pisac, no da priče i bajke koje je napisao sadrže mnoštvo različitih slojeva koje ih grade, te se kao takve mogu interpretirati na svakojake načine, svaka individua za sebe. S time na umu, odrasla osoba će zacijelo uvidjeti i osvijestiti puno više tih slojeva koji se mogu interpretirati na neki određeni način od djeteta. No, to što dijete još nije u mogućnosti interpretirati i doživjeti određenu priču na takvoj razini ili na neki određeni način, nikako ne umanjuje vrijednost koju dijete stekne kada čita i kada ju doživljava na svoj način. Autorica je mišljenja kako je dijete u mogućnosti smatrati se osposobljenim za čitanjem Andersenovih djela ako ista mogu potaknuti dijete na razmišljanje i kreiranje vlastitoga mišljenja i viđenja, pa bila ona oprečna ili drugačija od ostalih, odraslih čitatelja (Zima, 2005, prema Andersen, 2005).

Između ostalog, Østergaard smatra kako je znano da postoji veliki broj bajki, njih čak 156, koje su napisane te publicirane s namjerom da ih djeca čitaju, no isto tako, zna se kako unutar tih djela spadaju i one koje djeca ne mogu čitati bez određene pomoći odraslih osoba. (Østergaard, 2005, prema Andersen, 2005: 27) Primjerice, Crnković je mišljenja kako bajka *Snježna kraljica*, koja je i najsloženija te se može interpretirati na različite načine, previše zahtjevna za veliku većinu djece zbog većeg broja stranica usporedno s ostalim Andersenovim bajkama (Crnković, 1990). No, iako *Snježna kraljica* ima veliki broj stranica, doista jest jedna od najboljih i veoma inspirativnih bajki koje je Andersen napisao. Mašta raste i potiče se kod djece upravo bajkama. One su riznica fantastičnih događaja te interesantnih likova, čija nam djela i ponašanje pokazuju ljubav, zlobu, oholost, dobrotu, mržnju, sreću, požrtvovnost, nesreću. U bajkama možemo vidjeti kako zlo uvijek dobije kaznu koje je zavrijedilo, dok se, biti dobar, uvijek nagrađuje. Bajka ima ono nešto, u jednakoj mjeri očarava odrasle kao i djecu. U Andersenovim bajkama pravednost nadjača zlo, ljudske dobre i loše strane te ljudski akti izlaze na vidjelo, oni su jasni (Delaš i Dragun, 2007).

U suštini, jednom je veliki fizičar Albert Einstein izjavio kako, ako želimo da naša djeca budu inteligentna, moramo im čitati bajke. Ako želimo da budu još inteligentnija, valja im čitati još bajki te da gledajući u sebe i svoja razmatranja, može doći do konstatacije da mu je talent

za maštanje mnogo više vrijedio od bilo kakvog talenta za apstraktno, pozitivno razmišljanje. (Vučić, 2005, prema Andersen, 2005: 215)

3.3. Popularizacija Andersenovih bajki među današnjim mladim čitateljima

Potencijal Andersenovih bajki da imaju mnogo značenja i tumačenja smatra se univerzalnom vrijednošću koja omogućuje stalan protok novih i drugačijih interpretacija, bez obzira na vrijeme koje je prošlo od njihova nastanka. Djeca se s njima upoznaju i prije no što mogu čitati, ne samo iz knjiga, već prvenstveno iz njihovih brojnih interpretacija koje dolaze iz medija. Andersen je na sreću uvršten u nastavne planove i programe osnovnih škola, a satove književnosti mlade čitatelje uvodi u narativni svijet njegovih bajki. No, koliko današnji mladi čitatelji zapravo odabiru Andersenove knjige iz vlastitog interesa i čitaju ih u slobodno vrijeme, veoma je teško procijeniti. Postavlja se pitanje, nalaze li se i Andersenove bajke među djetetovim omiljenim knjigama za kojima poseže ili barem među djetetovim omiljenim bajkama (Jamnik, 2005, prema Andersen, 2005)?

Kako bismo nagnali djecu da čitaju Andersenove bajke u svoje slobodno vrijeme, odnosno, da bi svojevolumino posezala za njegovim knjigama, ona moraju imati stalnu i dugotrajnu motivaciju koja od njih ne zahtijeva posebno književno znanje već je fokus na djecu i temelji se prvenstveno na princip književne recepcije (Jamnik, 2005, prema Andersen, 2005).

U svome članku Tilka Jamnik je prikazala nekoliko bibliopedagoških metoda koje načelno motiviraju djecu na čitanje Andersenovih bajki, s naglaskom na snažnom emocionalnom sudjelovanju i podršci roditelja, učitelja, knjižničarke itd. Metode o kojima autorica piše kombinacija su iskustvene motivacije, koja ovisi o osobnosti i čitalačkom razvoju mladih čitatelja, te edukativnih tehnika koje se koriste (Jamnik, 2005, prema Andersen, 2005).

Motivacijski poticaji za prvo trogodišnje razdoblje takve promotivne metode uključuju aktivnosti koje prate čitanje, a koje su povezane s odgojno-estetskim predmetima. Autorica piše kako možemo čitati i pripovijedati Andersenove bajke poput *Kraljevne na zrnu graška*, *Palčice*, *Ružnog pačeta*. Nadalje, korisno je zamoliti roditelje da djecu kod kuće upoznaju s Andersenovim stvaralaštvom, da učenici ilustriraju Andersenove bajke po vlastitom izboru, da se slušaju bajke na kasetama ili da se pogleda lutkarska ili kazališna predstava koja je napravljena prema Andersenovim predlošcima (koju onda kasnije povežemo s čitanjem bajke u pisanom obliku). Također, veoma je zanimljivo i intrigantno kroz igru sa zrnom graška

provjeriti osjetljivost djece ili da pantomimom uprizore određeni ulomak iz bajke *Carevo novo ruho*. (Jamnik, 2005, prema Andersen, 2005)

Za učenike drugog trogodišnjeg razdoblja, motivacijski poticaji jesu sastavljanje i rješavanje zagonetki i kvizova. Primjerice, izvorni kviz se može napraviti tako da sastavimo pitanja prema naslovu ili nekim događajima iz bajke. Osim toga, učenici bi mogli sastaviti zagonetku tako da moraju povezati prave polovice Andersenovih bajki, koje naposljetku tvore točna rješenja, odnosno, točne naslove neke od njegovih bajki. (Jamnik, 2005, prema Andersen, 2005).

Naposljetku, za učenike trećeg trogodišnjeg razdoblja metode uključuju istraživanje kroz čitanje i kroz gledanje interpretacija na ekranu ili pozornici. Izvrsno bi bilo da učenici dobiju mogućnost da neke bajke i sami dramatiziraju i uprizore. Također, učenicima bi trebalo pokazati i nešto novija izdanja Andersenovih bajki kako bi mogli usporediti ilustracije koje se nalaze u raznim izdanjima. Kako bi potaknuli svoju stvaralačku i umjetničku stranu, s učenicima bi bilo dobro izraditi plakate, literarne mape, različite izložbe i sl. te, u dogovoru s učiteljicom, izložiti svoj rad cijeloj školi (Jamnik, 2005, prema Andersen, 2005).

Na sve ove aktivnosti pozitivno utječu i druge okolnosti poput čitanja naglas, (javnog) čitanja bajki, atmosfere koja promiče i potiče naviku čitanja, dostupnosti knjiga predstavljanje novih knjiga na tržištu. Zadnje, no ne i manje važne, jesu aktivnosti povodom Međunarodnog dana dječje knjige koji se obilježava 2. travnja, upravo na rođendan „kralja bajke” (Jamnik, 2005, prema Andersen, 2005).

4. POJAVNOST DJEČJIH LIKOVA U ANDERSENOVIM PRIČAMA

U djelima Hansa Christiana Andersena susrećemo šaroliku paletu likova, poput trgovaca, seljaka, kraljevića, životinja, biljaka, stvari, sirena, no, nerijetko su to upravo djeca. U mnogim se djelima mogu naći kao glavni likovi, primjerice, u djelima *Snježna kraljica*, *Djevojčica sa žigicama*, *Sanak*, *Cvijeće male ide*, *Palčica*, ili pak kao sporedni likovi, primjerice, u djelima *Carevo novo ruho* ili *Postojani kositretni vojnik*. Stjepko i Dubravka Težak pojašnjavaju kako je upravo Hans Christian Andersen veoma unaprijedio paletu likova u kojima se spominju životinje, a isto je učinio i s biljnim svijetom. Crnković, pak, navodi kako je upravo implementacija predmeta koji čine glavne likove u Andersenovim bajkama izvanredna: „Nov je i nenadmašiv ovaj danski majstor riječi u opisu i oživljavanju stvari.” (Težak i Težak, 1997: 52)

Nadalje, idući pomak u transformaciji bajke u dječju književnost jest činjenica kako je Andersen uložio veoma mnogo truda u misao na koji način da dječja književnost bude istaknuta: upravo time da (glavni) likovi književnosti, između ostaloga, jesu i djeca. (Bauer, 2005, prema Andersen, 2005: 36) Veoma je bitno da su likovi dječje književnosti, između ostalog, i djeca zato što je djeci čitateljima omogućeno da se, vodeći se tim principom, mogu „staviti u njihove cipele”, odnosno, mogu se poistovjetiti s određenim junacima, događajima, radnjama ili ponašanjima. To je izuzetno važno kako bi djeca mogla reflektirati upravo ta zapažanja na svoj stvarni, realni život, te kako bi mogla otkloniti određene pojave koje susreću koračajući kroz život. No, Bauer navodi kako smo djecu, i u prošlim vremenima, mogli susretati kao likove u bajkama. Istini za volju, djeca nisu imala određene moralne dvojbe, nisu bila glavni junaci na kojima su bile velike odluke, ona koja se bore i koja odnose pobjedu. Na primjer, u bajci *Ivica i Marica*, gdje susrećemo dvoje napuštene, nevine i uplašene dječice koja naposljetku nadmudruju zlu vješticu, stvarna se djeca s njima prije mogu poistovjetiti, nego u *Cvildreti*, odnosno, sa zločestim šumskim čovječuljkom. (Bauer, 2005, prema Andersen 2005: 36)

Dubravka Zima u radu *Je li Andersen dječji pisac?* piše kako je on veoma raznorodna i divergentna opusa, nezahvalna za bilo kakav pokušaj generalizacije pa čak i detektiranja eventualnih zajedničkih strukturnih, tematskih i idejnih kompleksa. Zima spominje i princip po kojem Andersen oblikuje svoje dječje junake. Primjerice, kod velike većine dječjih likova što ih susrećemo u Andersenovim djelima (izuzetak je djevojčica sa šibicama), sukladno odrastanju, gasi se taj jedan čudesan, fantastičan svijet u kojem mogu živjeti i postojati dok su još djeca. S druge strane, svijet u kojem žive odrasli veoma je određen nekim nevidljivim

okvirima, ograničen onim opipljivim i realno mogućim te je mnogo manje šarolik i dinamičan kao dječji svijet. Naposljetku, Andersenovi čitatelji i žive u svijetu u kojem je čudesni, fantastični svijet djetinjstva prožet sjetom i neuhvatljivom pričom. (Zima, 2005, prema Andersen, 2005: 61)

U priči *Cvijeće male Ide*, inače prvom originalnom Andersenovom djelu, svijet djeteta i svijet odraslih namjerno su odijeljeni dječjom vještinom da sudjeluju, čak i pasivno, u tajanstvenom životu cvijeća, onome životu koji je odraslima uskraćen. Priča koja je unutar priče materijalizira tu stvarnost za djevojčicu Idu, a sublimirana zamisao o tajnome životu cvijeća u Idinoj svijesti prerasta u segment njezine realnosti. Obred pokapanja, koji inače dolazi iz kršćanske kulture, dovodi nas do pitanja postoji li mogućnost da je Idino nedužno vjerovanje kako će njezino cvijeće uskrsnuti samo djelić dječje mašte? Postavlja se pitanje, je li infantilno ili razumljivo da, sukladno kršćanstvu, i cvijeće naposljetku uskrsava? Kako djeca tumače i vide vjeru, a kako odrasli?... U Andersenovu svijetu, fantastično i čudesno ne označava uvijek oznaku za nešto pozitivno i dobro. No, djetinjstvo je u Andersenovim pričama tumačeno vrijednosno neutralno ili pak i nepovoljno, te je u tim pričama sjetna pripovjedna nota nadopunjena ironijskom. (Zima, 2005, prema Andersen, 2005: 62)

Nadalje, u bajkama *Ružno pače*, *Palčica* i *Snježna kraljica*, priča se širi temeljem glavnog lika i dogodovština koje mu se događaju. U spomenutim su bajkama, glavni likovi (ružno pače, djevojčica Gerda i Palčica) upravo prolazeći kroz nedaće i neprilike, naposljetku došli do samospoznaje tko su zapravo. Uspoređujući navedene tri bajke, upravo ona o ružnom pačetu ima istaknutu činjenicu o „ponovnom rođenju”, budući da je pače kroz određeni period preraslo u prekrasnog, bijelog labuda. S druge strane, djevojčica Gerda tijekom putovanja prerasta u odvažnu i hrabru djevojčicu, koja je u potpunosti odana bitci za Kayevo srce i razum koje je postalo okovano kraljičinim ledom. Palčica osvijesti vlastite mogućnosti i vještine onog trenutka kada se nađe u svijetu u kojemu nije stranac, već okružena sebi sličnima. (Kralj 2005, prema Andersen, 2005: 121)

Nadalje, u svome radu Matajč piše kako, poslije prologa, koji ranije pojašnjava događajni sukob sa simboličkim elementom spoznajno prijevarnog, razumskog ogledala, stvara se idući aktanski koncept: subjekt, aktivni nosilac želje, Gerda, obzirom da intenzivno traga za otetim Kayem kao svojim objektom. (Matajč, 2005, prema Andersen, 2005: 47)

Pored ostalog, Grečl smatra kako se Andersenovi likovi u bajkama, kako vrijeme odmiče, sve više mijenjaju. Gledajući prve knjige (*Mali Nikola i Veliki Nikola, Kresivo*), likovi su

podložni svakojakim smicalicama, isključujući ikakvu moralnu premoć. Tek kasnije, Andersen u svoje priče uvodi likove djece koja su dobra, siromašna, bolesna kao i neka nenametljiva i neprimjetna stvorenja. Za primjer, u bajci *Ružno pače*, glavni lik je patka koja je prikazana u vrhunskom, ljupkom obliku popraćeno realistički simboličkim segmentima; pratimo život izmučenog stvorenja koje prolazeći kroz samoću, zloću i tugu, naposljetku dolazi do hvale i uzdizanja. I upravo je to bila Andersenova tiha patnja, upravo ta pretvorba iz ružnog pačeta, koje je prošlo strašnu borbu da bi naposljetku postao bijeli labud, odnosno, hvaljen i slavjen. (Grečl, 1988: 89)

Također, Vučić navodi kako u velikoj većini bajki koje je napisao Andersen princip u kojem je glavni lik proveden kroza jednu ili više iskušenja koje naposljetku završe pozitivno. Primjera radi, u bajci *Palčica*, glavna se junakinja susretala s mnogim nedaćama sve do trenutka kada je spazila sred jednog cvijeta malenog dečka, osobnog cvjetnog anđela. Osim toga, u bajci *Snježna kraljica*, također nije lijepo prolazila za vrijeme potrage svoga prijatelja Kaya kojega je odvušla u domovinu hladnoće i leda. (Vučić, 2005, prema Andersen, 2005)

U bajci *Carevo novo ruho* s jedne strane imamo licemjerne i ohole likove, a s druge je strane nevino, čisto, neiskvareno, maleno dijete. Ono je jedini glas razuma, jedino svjetlo u moru ljudi koji su iskvareni, oslijepljeni materijalnim, oholi, zli. Dijete je jedino koje nema straha od kolapsa položaja ili plaće, ono se jedino usudi pred svima uočiti i na glas izviknuti istinu. (Uskoković, 2002) Ono dijete kakvo smo poznavali iz priča prije Andersenovog vremena, gdje su djeca bila pasivna i nisu imale prevelike moralne ili druge dvojbe, ovdje imamo dijete koje je moćno, jako, ono „pliva” kontra svih i ne zanima ga što je jedino na tome putu. U suštini, bajka *Carevo novo ruho* u većoj je mjeri lekcija odraslima nego djeci (Crnković, 1987). Također, Østergaard piše ako je Andersen konačno odijelio djecu i njihovu književnost od one za odrasle. On je dao „zeleno svjetlo” svoj djeci, neovisno o njihovim godinama ili o spolu, da ih se čuje, da se oslobode, a prvenstveno zato da otkriju prljave obmane što ih stvaraju odrasli. Kao što je izvrsno vidljivo u bajci *Carevo novo ruho*, u djelu kada kralj paradira u svome tobože novom odjelu, dječak na sav glas pred mnoštvom povikne: „ali on nema ništa na sebi.” (Østergaard, 2005, prema Andersen, 2005: 27)

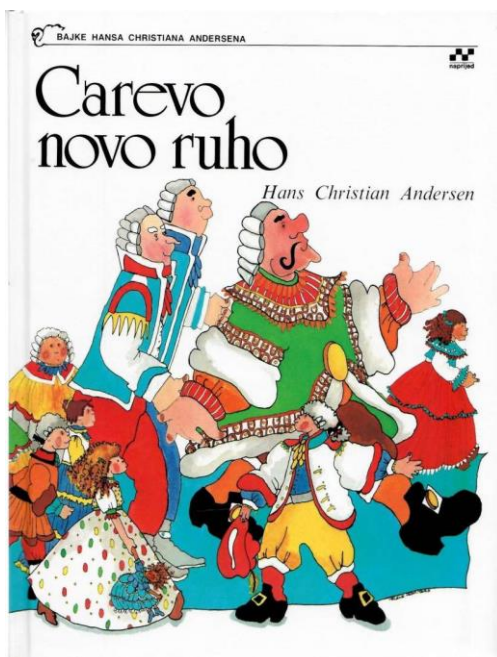
U suštini, proučavajući stvaralaštvo Hansa Christiana Andersena, vidljivo je ako je djeci u njegovim pričama dana velika važnost i uloga, te su upravo ona glavni likovi u djelima. Djevojčice su u većini prisutnije nego dječaci (djela *Djevojčica sa šibicama*, *Snježna kraljica* – djevojčica Gerda, *Palčica*, *Cvijeće male Ide* i dr.) (Østergaard, 2005, prema Andersen, 2005)

5. INTERPRETACIJA ANDERSENOVIH PRIČA S DJEČJIM LIKOVIMA

5.1. Priče sa stvarnim likovima djece

5.1.1. *Carevo novo ruho*

Slika 3. *Carevo novo ruho*

Carevo novo ruho (Slika 3) bajka je koja pripovijeda o rasipnom caru koji se više od ičega volio prekrasno oblačiti i kititi, te je shodno tome, cijelo bogatstvo rasipao na odjeću i nakit: „Prije mnogo godina živio vam car poznat po tome što je nadasve volio lijepo, novo ruho: sav je novac trošio na to da se što bolje odjene i nakiti. Nije mario za vojnike, ni za kazalište, ni da se izveze u šetnju po šumi – jedino mu bijaše do toga da pokaže svoje novo ruho.” (Andersen, 2001: 85) Također, identičan opis možemo vidjeti i u djelu *Bajke* (2007). Slikovnica, koja govori o lažnom predstavljanju dvoje tkalaca, ima opis veoma sličan kao i originalna bajka: „Ljudi su u tom velikom gradu živjeli sretno i bezbrižno. Jednoga su dana u grad ušla dva lupeža koja su se pretvarala da su tkalci. Ušli su u carevu palaču i izjavili da mogu izraditi najljepšu tkaninu na svijetu, tkaninu vrlo lijepih boja i uzoraka. Odjeća izrađena od te tkanine posjedovala

bi začuđujuću čistoću, bila bi nevidljiva pred očima glupih, neukih i nedoraslih osoba.” (Andersen, 2007: 6). Slikovnica sadrži događaje koji se nalaze i u originalnoj bajci, te se sukladno tome opisuje carevo poslanje starog ministra na provjeru tkanja ruha, budući da ga je car držao poštenim i ne oholim, a njegovim je poslanjem ujedno sebi spriječio (možebitnu) sramotu: „Poslat ću svog starog ministra da vidi kako napreduju radovi.” Razmišljao je car. „On je prava osoba za to. Svi znaju koliko je inteligentan. Nitko ne obavlja bolje posao od njega.” (Andersen, 2007: 9). Razlika između originalne bajke i slikovnice jest ona u načinu pisanja: stil je veoma pojednostavljen, izostavljeni su dugi opisi koje u originalnoj bajci povećavaju utisak. Također, u slikovnici je djelo napisano formalnim slovima te je time prilagođenija svom prvom čitatelju, a to je dijete. Ono poslije dobiva opciju da se na svoju ruku susretne sa slovima, riječima i tekstem same bajke.

Ovo je priča, odnosno, prikaz ljudske taštine i stida od istine, prikaz nebuloze i razboritosti, prikaz lukavštine i lakovjernosti. Također, ovo je priča i o ljudskoj vječitoj žudnji za moći, vlasti, statusu i materijalnim bogatstvom. S jedne strane, nalazi se car kojemu je veliki fetiš i strast upravo odjeća i sva njezina raskoš. Na drugoj su strani prevaranti koji vide samo naivnog cara kojega mogu iskoristiti i nasamariti kako bi pobjegli s blagom. „Baš divno ruho, pomisli car. Ako ga budem nosio, znat ću tko u mom carstvu nije za mjesto koje zauzima. Moći ću razaznati mudre od glupih! Ta mi se tkanina mora odmah otkati! I dade onoj dvojici varalica mnogo novaca u predujam, da počnu djelo.” (Andersen, 1973: 57)

U ovoj se priči percepcija djeteta može vidjeti u metaforičkom ključu te u tome što je dijete moralno superiorno odraslima (Zima, 2005, prema Andersen, 2005). Crnković navodi kako ova priča u većoj mjeri govori o tome kakvi su odrasli ljudi nego kakva su djeca, te da bi sama namjena bila korisnija odraslima nego djeci. Ipak, i djetetu može biti veoma interesantna poradi samog pričanja, ali i glede zadaće koju dijete u priči nosi. *Carevo novo ruho* je priča u kojoj postoji car koji je veoma glupav, postoje likovi tkalaca koji su izrazito lukavi nudeći nedoživljeno i jedinstveno, a sve je začinjeno iščekivanjem kako će reagirati puk na činjenicu da tkalci nisu ništa skrojili, te da je naposljetku, maleno dijete jedino čisto i pametno u cijelome kraljevstvu (Crnković, 1987).

Naspram svih oholih, lažnih, pokvarenih i gramzljivih ljudi ističe se dijete koje je oličenje iskrenosti, čistoće, nevinosti, dobrodušnosti i jedini glas razuma. To je dijete jedina osoba koja ne mari za svoje dobro, koja se ne boji reći ono što vidi, misli, osjeća, pa makar bila jedina osoba koja tako misli, vidi i osjeća. „Ta on nema ništa na sebi! – povika neko dijete. – Car je gol! – Bože, čuj glas nevinosti! – uzdahnu otac. I jedni šaptahu drugima što je reklo dijete. –

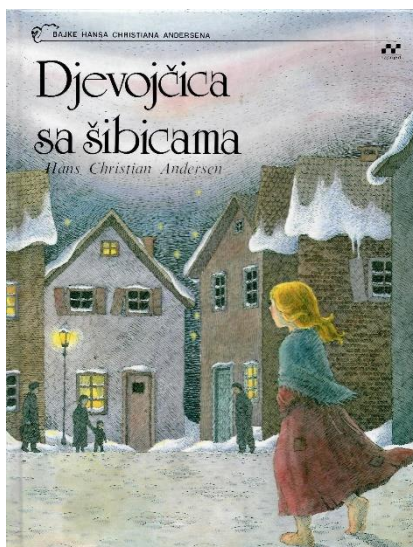
Nema ništa na sebi! Dijete kaže da car nema ništa na sebi!” (Andersen, 1973: 60) Da bi ironija bila veća, čak i onda kada je i svjetina priznala kako car doista nema ništa na sebi, te kako je „priča” o novom, čarobnom ruhu obična laž i izmišljotina, car je i dalje ostao pri svojoj neiskrenosti, ponosno tvrdeći kako on vidi svoje novo ruho. Ne samo da nije želio priznati grešku pred svjetinom, već si nije mogao priznati činjenicu da je bio tako lakovjeran, slijep, naivan te naposljetku, glup. „Nema ništa na sebi! – povika naposljetku sav puk. Protrnu car, i njemu se samom činilo da ljudi imaju pravo, ali misljaše otprilike ovako: Sad mi ipak valja ostati u povorci do kraja! I zauze još ponosnije držanje. A komornici i dalje nošahu skute kojih nije bilo.” (Andersen, 1973: 60)

Osim toga, Zima navodi kako u ovoj priči lik djeteta označava glavno i jedino pozitivno lice, te kako bi zapravo ono trebalo biti sklonije utjecajima odraslih zbog svog uspjeha (Zima, 2005, prema Andersen, 2005).

Također, iako je vrijeme i mjesto radnje ove priče nepoznanica, njezinu snažnu i široku poruku možemo implementirati u mnoge aspekte društvenog ponašanja. Ti aspekti vezani su za robovanje modi, upravljačkim načelima u umjetnosti ili u nekim drugim područjima, ali i za pokoravanje razmišljanjima konzumerističkog društva ili nekog drugog sistema (Uskoković, 2002).

5.1.2. Djevojčica sa šibicama

Slika 4. Djevojčica sa šibicama

Djevojčica sa šibicama (žigicama) (Slika 5) baladična je bajka za koju se može kazati kako i nije bajka ako se paljenje šibica protumači kao maštanje, odnosno, kao igra sanjarenja u agoniji. Bajku o djevojčici koja je siromašna Andersen započinje snažnim opisom prirodnog ambijenta: „Mračilo se, studen stezala, snijeg vijao nemilice: bijaše posljednja večer u godini.” (Andersen, 2005:19) Ovakav prikaz mećave tokom stare godine mogao bi biti i vrlo bajkovit i čaroban, nestvarno prekrasan, no samo za onoga tko se nije, poput malene, siromašne i promrzle djevojčice, našao tamo. Njoj je taj događaj i taj trenutak bio grozan: „Po toj studeni u mraku išla ulicom siromašna djevojčica, gologlava i bosonoga.” (Težak i Težak, 1997: 55)

Ova je bajka veoma socijalno usmjerena; neodgovornost te neljudski odnos društva prema socijalno ugroženima, potlačenima i očajnima ukazuje na destrukciju humanosti u određenom društvu. Ova je bajka ujedno i prosvjed protiv navedenog ozračja i ponašanja. U priči, čini se kako se sve okrenulo protiv slabašnog i krhkog djeteta: mećava, hladnoća, ljudi, ali i otac, upravo onaj koji bi joj trebao biti najviše blizak. Vrlo je poražavajuća činjenica kako se djevojčica odbija vratiti u ledeno potkrovlje zbog spoznaje da bi ju otac izudarao jer nije prodala niti jednu jedinu šibicu. Potaknuta svojom maštom i velikom željom, malena djevojčica od šibica koje se nisu prodale vadi čarobne slike koje su njoj od dragocjene važnosti. Budući da su joj hladnoća i student veoma veliki neprijatelji, prva šibica predstavlja prekrasnu peć, a druga šibica predstavlja veoma bogatu trpezu s pečenom guskom, zbog snažnog osjećaja gladi koji ima. Treća šibica predstavlja prekrasno, okićeno božićno drveće s kojim djevojčica želi nadomjestiti želju za obitelji i zajedništvom, dok četvrta šibica predstavlja njezinu baku. (Težak i Težak, 1997)

U *Djevojčici sa žigicama* pravog čudesnog i nema. Djevojčica se smrzava te opis osjećaja topline, sitosti i duševne topline uz lik bakice u procesu postupnog zamiranja moždanih centara predstavlja zapravo medicinski opis sasvim realnog smrzavanja, dakako na pjesnički način (u medicinskoj literaturi spominju se halucinacije na drugom stupnju smrzavanja). Sav život nesretne siromašne djevojčice, sva bijeda i sva lišavanja dojmljivo se pokazuju u irealno-realnim slikama. Kako je najteže muči hladnoća, prva halucinacija stvara sliku tople peći. Sa zadovoljenjem topline javlja se osjećaj gladi koji se utiče u predstavi bogatog blagdanskog stola, a tek tada zadovoljavaju se povrijeđeni osjećaji: slika se blagdanska atmosfera sretnoga toplog doma sa središnjim likom bakice, jedine osobe koja je voljela djevojčicu. Ove slike u priči zauzimaju i najviše prostora i najsnažnije djeluju te se upravo po njima Andersenova priča najviše razlikuje i visoko odskaka od bezbrojnih kasnijih kompilacija. Andersen je u većini

svojih radova pokazivao sklonost sentimentalnom, braneći se katkad laganom ironijom. (Crnković, 1987: 90, 91)

Ono što je najviše začudilo ljude koji su vidjeli tijelo mrtve djevojčice na novogodišnje jutro nije bio ni uzrok smrti niti način smrti, već upravo sretan osmijeh koji je imala na licu, a Andersen ga je istaknuo posljednjom rečenicom: „A nitko nije ni slutio kakve su joj se divne slike ukazale pred očima i u kakvu je sjaju sa svojom bakicom ušla u novogodišnju radost.” (Težak i Težak, 1997: 57)

Susret s bićem koje najviše volimo i cijenimo zasjenjuje cijelo blještavilo onog materijalnog. Upravo je ovo druga ključna mudrost ove bajke, misao koju, ako ovu bajku čitamo površno, teško možemo prepoznati.

Prema Stjepku i Dubravki Težak, ova se priča dijeli na tri djela:

1. Djevojčica u snježnoj vijavici
2. Igra sa žigicama
3. Mrtvo tijelo u novogodišnjem jutru

Ovakva, trodijelna struktura preslika je klasične bajke. U prvom dijelu bajke postoji jedna stvarnost, u drugom dijelu jest nestvarnost, te je u trećem ponovno stvarnost. Kada malo dublje pogledamo, realnost je u ovoj bajci grad, odnosno, moderno okruženje koje je do prije Andersena, bila nepoznanica u bajkama. Također, su prisutni i određeni elementi kojih nema u klasičnoj bajci, kao što su mećava na ulici, vozila koja opasno jure ulicom, hladni i debeli zidovi kuća koji imaju osvijetljene prozore i dr.

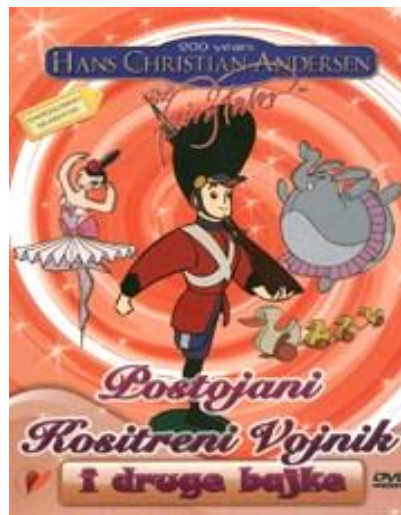
U središnjem djelu, koji je samim time i glavni dio bajke događaj možemo interpretirati kao nestvarni, no ovdje nije prisutno čudesno kao takvo, nego je to jedino poetična igra mašte. Upravo po ovome *Djevojčica sa šibicama* veoma odudara od klasične bajke. Stjepko i Dubravka Težak pišu kako je i djevojčica sa šibicama bezimena, baš kao što je to s likovima i u klasičnoj bajci (poput bezimene Male sirene). (Težak i Težak, 1997: 56)

Nadalje, Ibrahimović piše kako ne postoji osoba koja nije pustila suzu nakon prvoga čitanja ove bajke. No, piše i kako se tijekom odrastanja naša se percepcija prema bajci i malenoj djevojčici uvelike mijenja. Pored suosjećanja i žaljenja, nalazi se emotivni i intelektualni bunt koji je popraćen pitanjima kao primjerice: Je li to jedini ishod koji može biti?, Gdje se nalazi naša krivnja? (Ibrahimović, 2005, prema Andersen, 2005: 54)

Također, prema svojoj socijalnoj noti, ova je bajka utjecala na mnoge pisce tako da su je zlorabili plagirajući ju te ju na nespretnan način oponašali. No, i učenici u svojim literarnim radovima često rade isto, smišljajući priče koje su gotovo identične ovoj Andersenovoj. (Težak i Težak, 1997) Nastavnik će tu sklonost, naravno, ne mimoilazeći literarnu stranu, iskoristiti, kao i Andersenovu bajku, u odgojnu svrhu: za razvijanje socijalnog osjećaja u djece, za buđenje svijesti o nužnosti da se razvijamo kao duboko humana bića koja ne mogu ravnodušno prolaziti pored tuđe nevolje. (Težak i Težak, 1997: 57)

5.1.3. *Postojani kositreći vojnik*

Slika 5. *Postojani kositreći vojnik*

Djelo *Postojani kositreći vojnik* (Slika 5) ističe se kao bajka među mnoštvom Andersenovih bajki po činjenici kako njezin završetak nema formulu: „i živjeli su sretno do kraja života”, ali ipak sadrži odviše empatičnu i dojmljivu priču o onima koji su posve drukčiji. Kositreći će se vojnik u svojoj avanturi susretati s mnoštvom različitih likova: akrobatima, pjevačima, gimnastičarima koji se nalaze u dječjoj sobi, na ulici, u podzemlju. Svi će oni kositrenog vojnika testirati na razne načine na njegovom putovanju do trona srca njegove odabranice. Djelo nam napominje kako je, usprkos mnogobrojnim nevoljama i teškoćama s kojima se susrećemo u životu, ljubav ta koja nas uvijek može izvući iz svakih ralja. I upravo je ljubav ta koja sa strpljenjem može čekati svakoga koji se uzda u nju, a samim time i kositrenog vojnika, koji je ustrajan i neustrašiv u svojoj velikoj vojničkoj lojalnosti i časti od svih drugih vojnika. Također,

iako je cijeloga svojeg života proveo stojeći na jednoj nozi, ipak je on bio taj koji je bio najstabilniji. Premda svijet nije uvijek pružao razumijevanje i podršku kositrenom vojniku, on je uvijek ostao pun razumijevanja te ga je prigrlio onakvim kakav on zaista jest. Kositrene je vojnik sićušan u svojoj malenoj sudbini koja ga ne štedi nimalo, te ga postavlja u one najgore kontroverze jer upravo oni koji čvrsto vjeruju da je moguće dobiti i one najnerealnije borbe, ih i dobivaju.

Crnković piše kako u ovoj priči od bajke nije ništa ostalo doli riječi s početka: „Bilo jednom...”. Mišljenja je kako je njima jedina zadaća da pričanje premjeste na ničiju zemlju i u ničije vrijeme. Svijet priče je nov: igračke, Kositrene vojnik, voštani labudovi, plesačica od papira, kraljka za orahe, drugovi kositrenog vojnika – sve su to uglavnom igračke kojima gospodari dječak koji se kao sporedno lice pojavljuje na početku priče veseleći se daru i na kraju kad nesmiljeno baca postojanog vojnika u peć. Moglo bi se reći kako dječak zapravo otvara i zatvara radnju, a u samoj radnji ga nema – iako je i te kako nazočan jer je cijela priča igra, reklo bi se, samo tog dječaka, ili bilo kojeg dječaka. (Crnković, 1987: 87)

U razradi lika polazi se od osobina što ih figurica nudi. To je vojnik i zato će biti postojan, čvrst, snalažljiv, neće se tužiti. Taj vojnik nema jedne noge i zato će imati kompleks manje vrijednosti, bit će skroman i osjećajan, zavoljet će plesačicu što stoji na jednoj nozi misleći da, kao i on, nema jedne noge. Crnković ističe kako tako postavljen lik ulazi u jednostavnu radnju (igračke u noći, slučajni pad s prozora i putovanje kanalom, povratak u istu kuću, ražarena peć) i u svakome momentu pokazuje vlastite osobine. Postojan je, konzistentan, dosljedan. (Crnković, 1987: 88)

Djelo potječe od maštanja do realne težnje da se igramo figuricama dovevši ih u okolnosti koje odgovaraju njihovim oznakama, ambijentu u kojem se nalazi onaj koji se igra predmetima i ozračju onog koji se igra. Tako, djelo se razvija od malenih događaja, događanja iz svakodnevice, predstavljanja dječjeg svijeta, okoline u kojoj dijete živi, te od mašte koja dijete stimulira na kombiniranje i zamišljanje. Onda kada se djeca odluče prestati igrati, ruše igračke koje onda prekidaju živjeti aktivnim životom živih ljudi. Crnković napominje kako je u ovome djelu prekid igre u suštini puno dublji: dječak koji je bacio vojnika u peć bez određenoga razloga, tek toliko da se igra okonča, dosadio mu je, ili mu nije bilo ugodno što se raznježio nad vojnikom i počeo sanjariti. Vojnik će pak ostati dosljedan sebi te će zadržati barem jednu svoju karakteristiku koja je ujedno i najdragocjenija, a to je osjećaj za malu plesačicu. (Crnković, 1987)

Crta romantičarke osjećajnosti, koju Andersen iskazuje u svim tekstovima, jasno se očituje i u ovoj igri. Onaj koji se igra zanima se upravo za vojnika bez noge i osjeća simpatiju za nj. Upravo takvom okrnjenom liku namjenjuje veliko srce koje ostaje čisto kraj svih grubosti i iskušenja što mu ih život namješta (hladnoća dječaka, prljavi kanal, derani, štakor, riba, peć). Poetičnost je stalna komponenta Andersenove priče. U priči – igri nazočna su tri čimbenika: dječak i njegova igra, oživjele figure koje počinju djelovati logikom pridanih im osobina i sam pisac, Andersen, koji i u dječjoj igri i logici postupaka junaka vidi radost i tugu života kojim sam živi. Kositreni vojnik bez sumnje dokazuje koliko su velike mogućnosti umjetničke priče oslobođene bilo kakvog inventara narodne bajke. Dva bitna elementa u kasnijem razvoju priče – igra i dječji svijet – u ovoj se priči jasno ocrtavaju. (Crnković, 1987 : 88)

Kositreni vojnik jest lik igračke koji prolazi kroz transformaciju iz preplašenog i nesigurnog lika u okruženju igračaka u kompletnu individu u baš zbog toga što je tijekom te transformacije kositreni vojnik odrastao te shvatio prave vrijednosti kao što su hrabrost, lojalnost i prijateljstvo. Baš zbog tih navedenih vrijednosti, bajka *Postojani kositreni vojnik* krucijalna je za realizaciju zdravih i kvalitetnih odnosa među djecom. Veliki je plus što je djelo pisano veoma jednostavnim i za djecu veoma prikladnim jezikom.

5.1.4. *Cvijeće male Ide*

Slika 6. *Cvijeće male Ide*

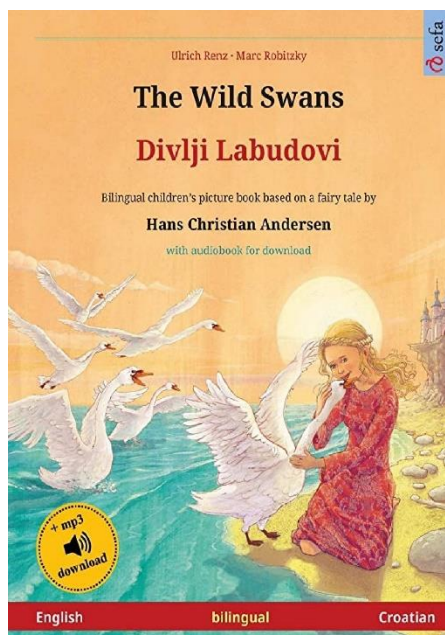
Bajka *Cvijeće male Ide* počinje dijalogom „Jadno moje cvijeće, sasvim je uvelo! – reče mala Ida, a student iz toga ispreda priču o tome kako je cvijeće umorno zbog sinočnjeg plesa.” (Težak i Težak, 1997: 51) Ida je malena djevojčica koja je veoma uznemirena zbog toga što je njezino cvijeće uvenulo. U priči se pojavljuje student s kojim je obožavala razgovarati te joj je on pokušao dočarati kako valja uživati u svakome trenutku te koliko je ovaj zemaljski život prolazan. U djelu se govori o grandioznom balu, koji je prepun boja, igre, pokreta, mirisa. Student malenoj Idi priča o iznimnom kraljevstvu i uživanju, nakon kojeg cvijeće izgleda premoreno te se mora odmoriti. Djevojčica Ida pokušava pomoći cvijeću u njegovom oporavku, a u tome će joj pomoći i njezina lutka Sofija, koja će, iako ne svojom voljom, žrtvovati svoj krevetić za cvijeće. „U posteljici za lutku ležala njezina lutka Sofija i spavala, a mala Ida reče: - Moraš zbilja ustati, Sofija, i zadovoljiti se time da noćas ležiš u ladici: ubogo je cvijeće bolesno, pa neka legne u tvoju posteljicu: možda će se onda oporaviti!” (Andersen, 1973: 24)

Među najpoznatijim bajkama Hansa Christiana Andersena s motivima biljaka, odnosno cvijeća, koje je antropomorfizirano, tj. kojima su dane ljudske osobine, jest svakako bajka *Cvijeće male Ide*. Svaki se cvijet u ovoj bajci želi pokazati u najboljem svjetlu, odjenuti najljepšu haljinu te naposljetku zablistati (Medić, 2017). H. Ch. Andersen taj je ples ovako opisao: „Dvije najljepše ruže sjednu na prijestolje, pa su to onda kralj i kraljica. Svi crveni tratori s perjanicama svrstavaju se sa strane, te stoje i klanjaju se: to su komornici. Nato se skupi sve poizbor cvijeće, pa počinje veliki ples. Modre su ljubice pomorski kadeti: plešu sa zumbulima i šafranima, koje nazivaju gospođicama. Tulipani i veliki žuti ljljani koče se kao stare časne gospođe koje paze da se lijepo pleše i da sve bude kako treba.” (Andersen, 1986: 27)

Naposljetku, kao što je već i spomenuto, Andersen je ovom bajkom želio prikazati i prolaznost ljepote i cvijeća, ali i neprestano cikličko obnavljanje prirode: „Onda uze malu papirnu kutiju na kojoj bijahu naslikane lijepe ptice, otvori je i u nju položi mrtvo cvijeće. – To će biti vaš mali lijes – reče. A kad kasnije ovamo dođu tetkići Norvežani, oni će mi pomoći da vas pokopam u vrtu, da nagodinu opet izrastate i budete još ljepši!” (Andersen 1986: 33)

5.1.5. *Divlji labudovi*

Slika 7. *Divlji labudovi*

Početak bajke *Divlji labudovi* drugačiji je od početaka većine Andersenovih priča, umjesto stereotipnog: „Bila jednom”, „Bio jednom”, „Nekada davno”, ova priča svojim početkom želi čitatelja usmjeriti na pravi put. „Daleko odavde – ondje kamo odljeću lastavice kad je kod nas zima – živio vam kralj koji je imao jedanaest sinova i jednu kćer, Elizu”. (Andersen, 1994: 5) Ova bajka odiše posebnim stilom pisanja te svojim slikovitim opisima, a jedan takav opis je vidljiv nakon Elzinog sna u šumi: „Kad se probudila, sunce je već visoko odskočilo. Nije ga, doduše, mogla vidjeti, jer je golemo drveće širilo guste jake krošnje, ali su zrake prodirale kroz njih, šarale prošare i prošarice, i poigravale poput kakva lepršava zlatnog vela.” (Andersen, 1973: 99)

Fabula se temelji na sukobu dobre djece i zle maćeha te oca koji je slabić i ne proturječi maćehi (Pintarić, 2008: 80). Glavni lik, na početku priče djevojčica Eliza, a potom kao petnaestogodišnja djevojka, predstavljena je kao djevojka koja se ističe svojom ljepotom i pobožnošću. „Kad bi vjetar hujao i šuštao ružinim grmljem pred kućom, šaptao bi ružama: Je li itko ljepši od vas? A ruže bi odmahivale i govorile: Eliza je ljepša! A kad bi stara seljakinja sjedila pred kućnim vratima i čitala crkvenu pjesmaricu, okretao bi vjetar listove i govorio knjizi: Tko može biti pobožniji od tebe? - Eliza! odgovorila bi pjesmarica.” (Andersen, 1973: 98) Dok luta šumom, Eliza veoma često pomisli na svoju braću koju je zla maćeha pretvorila u

labudove. No, nakon što se otarasi osjećaja tuge, postaje radosna zbog činjenice što vidi svoju braću labudove i osvijesti opciju poništavanja kletve. Upravo tada na svjetlo dana dolazi koliko je Eliza hrabra i požrtvovna zbog činjenice što plete košulju od koprive golim rukama. S druge strane zla maćeha koja se u bajci naziva i „zla kraljica”, „opaka maćeha” ili „vještica”. Ona je toliko ljubomorna i zla, a to je najvidljivije u trenutku kada Eliza doživljava svoju petnaestu godinu te se vraća sa sela u dvorac. „A kad kraljica vidje kako je djevojka lijepa, sva uskiptje bijesom i mržnjom.” (Andersen, 1973: 98)

Ova bajka sadrži i lik pomagača, tj. staricu s košarom kupina koja živi u čarobnoj šumi te kaže Elizi kako je vidjela u kojem su smjeru otišli labudovi sa zlatnom krunom na glavi (Pintarić, 2008). Također, ulogu pomagača imaju i maleni miševi koji su prikupljali koprivu i donosili ju pred Elizine noge kako bi joj pomogli u pletenju košulja zbog toga što je proglašena vješticom.

U ovoj su bajci vrijeme i prostor apstraktni, što je i karakteristično za čarobnjaštvo i magičnost. Radnja započinje rečenicom: „Daleko odavde – ondje kamo odlijeću lastavice kad je kod nas zima (...)” (Andersen, 1973: 97), a upravo ta uvodna rečenica upućuje na neodređenost prostora. Neodređenost prostora je veoma karakteristična za bajke, kao što je i vrijeme, iako u ovoj bajci nije jasno napisana fraza poput „bilo jednom davno”.

Premda ova bajka ne završava s rečenicom poput „živjeli su sretno do kraja života”, svadba koja se održala veličala je ljubav: „Sa svih strana zvona sama od sebe zazvonila, a ptice doletjele u velikim jatima. Sva ona povorka krenu sada put dvora na svadbu. Takvih svatova još ni jedan kralj ne doživje.” (Andersen, 1973: 110)

U bajci *Divlji labudovi* sve se događa prema načelu dobrima dobro, zlima zlo. Svjestan činjenice da se život razlikuje od bajkovite pravde te da mudrovanje, varanje i odijelo ponekad više vrijede od dobrote i poštenja, Andersen piše bajke *Kresivo*, *Zaručnici*, *Svinjar*, *Slavuj*, *Zvekan* i *Carevo novo ruho* u kojima su glavni likovi oni koji dobro „znaju kako je zlo kada se zavrćeš u nevolji i kad nemaš ni prebijene pare” (Andersen, 1993), dok mnogi neopravdano povlašteni uživaju u svojoj ograničenosti. (Pintarić, 2008: 81)

5.1.6. *Petero iz graškove mahune*

Slika 8. *Petero iz graškove mahune*

Grašak je biljka koja se često spominje u Andersenovim pričama, on je među omiljenim bajkovitim, čarobnim stvarima u Andersenovim djelima. No, za razliku od graška koji se spominje u bajci *Kraljevna na zrnu graška*, gdje je samo jedan grašak stvarao probleme razmaženoj kraljevni, u ovoj je priči, od njih pet prisutnih, dovoljan samo jedan grašak da pomogne jednoj djevojčici u njezinom ozdravljenju.

Bajka *Petero iz graškove mahune* pripovijeda o ljubavi koja ide u susret bolesnoj djevojčici. Oboje su na početku poniženi: i graškovo zrno i djevojčica (Pintarić, 2008: 88). Prvotno su se pet zrna graška natjecala u borbi tko će od njih petorice najdalje dogurati u životu onda kada izađu iz mahune. Nakon što su ugledali sunčevu svjetlost, dječak ih je uzeo u ruku pripremvši ih za svoju pucaljku; svi do jednog su negdje završili, dok se posljednji grašak zaglavio u pukotini na prozoru. „I odletje u vis i pade na staru dasku pod prozorom tavanske sobice, baš u pukotinu mahovine i meke zemlje, a mahovina se sastavi nad njim. Tu je ležalo sakriveno – sakriveno, ali ne i zaboravljeno.” (Andersen, 1984: 104) Potom se dogodilo čudo: grašak je svojom prisutnošću podario bolesnoj djevojčici snage, te se ona malenim koracima počela oporavljati. „Čini mi se, majko, da se oporavljam! – reče djevojčica uvečer. – Sunce mi je danas tako toplo sjalo. Mali grašak tako lijepo napreduje. I ja ću se oporaviti, pa ću moći van, na sunce. – Dao Bog! – uzdahnu majka, ali nije vjerovala da to može biti.” (Andersen, 1984: 104) Kako su dani prolazili, tako su i djevojčica i grašak sve više i više napredovali. Grašak je

oformio bijelo-crvene cvjetove i time spasio djevojčici život. Naposljetku, posljednji je grašak, od svih petorice, imao najozbiljniji i najvrjedniji zadatak – spasiti jedan život.

Druga zrna nisu baš najbolje završila: prvim trima zrnima zasladili su se golubovi, dok je četvrto zrno palo u jarak. Svojom je ljubavlju najmanje zrno otišlo najdalje. Darujući se iskreno i potpuno, zaslužilo je milost (Pintarić, 2008: 89).

5.2. Priče sa stvarnim likovima djece uz prisutnost mitoloških likova

5.2.1. *Snježna kraljica*

Slika 9. *Snježna kraljica*

Priča *Snježna kraljica* (Slika 9) jest jedna od najljepših bajki koje je napisao Andersen. Bajka sadrži divne opise polarnih pejzaža, a njih je upravo kreirao crpeći inspiraciju različitim putovanjima svijetom (Europom, Azijom i Afrikom). Andersenova je mašta postala sve bogatija i plodnija, a rezultati su se mogli očitovati u ljepoti i briljantnosti njegovih djela. U kontrast su došle dvije potpuno drugačije prirode: danski krajolik koji je Andersen uvijek oslikavao samo najljepšim bojama, te čarobni krajolik vječnog snijega i leda i pitoma vinogorja, koji je opisivao s jednakom ljubavi. (Grečl, 1988)

Pintarić piše kako je *Snježna kraljica* bajka koja je ljubavnog karaktera, a krasi ju sedam manjih priča prepunih raznih prepreka sa sretnim završetkom. Prva se priča naziva pričom *Koja se bavi zrcalom i njegovim krhotinama*, dok se u drugoj priči *Dječak i djevojčica* susrećemo s glavnim likovima Gerdom i Kayem. Treća priča naziva se *Žena koja je umjela čarati i njezin cvjetnjak*, a četvrta se priča zove *Knežević i kneginja*. Peta se priča naziva *Mala razbojnica*, šesta *Laponka i Finkinja*, te naposljetku, sedma se priča naziva *Što se zbilo u dvorcu Snježne kraljice i što je dalje bilo*. (Pintarić, 2008)

Gerda, koja je glavna junakinja u bajci, iskreno se bori za Kayeovo srce. Uspijeva nadjačati sva zanosna iskušenja te vlastitim odabirom kreće težom i trnovitijom stazom. Gerda na tu stazu kreće sama, samozatajno i skromno, a na tome joj se putu javljali i suputnici lastavice, Sunce, ruže, rijeka, vran i vrana, knežević i kneginja i mala razbojnica. Na tom ju je putu vodila vjera u Božju ljubav, a upravo ju je vjera nagnala da se suoči s najoštrijim bjesovima: zloduhom i njegovim bilijunskim pomagačima, gnjevnim vjetrovima, egoističnom staricom i razbojnicima. Onoga trenutka kada je pronašla Kaya, njegovo se srce skoro zaledilo, no njegovo ledeno srce otopile su njezine vruće suze koje je proplakala. Istoga je trenutka shvatio da se radi o Gerdi: „Onda i Kay briznu u plač i plakaše toliko da sa suzama isplaka i onu staklenu trunčicu što mu bijaše u oko upala. Prepoznade Gerdu i radosno uskliknu: Gerdo, draga mala Gerdo, gdje si tako dugo? I gdje sam bio?” (Andersen, 2005: 154)

Kraj *Snježne kraljice* jest vjenčanje Kaya i Gerde, a prikaz zadovoljnih mladenaca dopunjuje divan pejzažni opis. „Kay i Gerda, međutim, zaputiše se kući s rukom u ruci, a što su išli dalje, oko njih je cvalo prekrasno proljeće puno zelenila i cvijeća. Uto se oglašiše crkvena zvana i oni prepoznadoše visoke zvonike i veliki grad u kojemu življahu.” (Andersen, 2005: 156)

Priča prati put glavnoga lika koji se sastoji od mnoštva epizoda. Djevojčica Gerda putem svih nedaća i neprilika kroz koje prolazi, naposljetku spoznaje sebe. Taj ju je put izgradio u odvažnu i hrabru djevojčicu, koja je u potpunosti predana bitci za Kayeovo srce i um koje je okovao kraljičin led. (Kralj, 2005, prema Andersen, 2005)

Također, Zima uočava kako simbolom moralne ispravnosti, gledajući s kršćanskog gledišta, u ovoj bajci postaje upravo dijete. (Zima, 2005, prema Andersen, 2005) Poznato je da je Andersen u svoje priče uvodio elemente iz kršćanskog života, što se očituje i o ovoj bajci. U šestoj priči *Laponka i Finkinja* Andersen je ubacio jedno religiozno čudo koje se pojavilo nakon Gerdine molitve Bogu: „Gerda tada uze moliti Očenaš, a studen bijaše tako jaka da je vidjela vlastiti dah što joj poput dima izlazaše iz usta. Dah se sve više zgušnjavao sve dok se ne uobličići

u malene bijele anđelke koji bi porasli čim bi se tla dotaknuli: svaki na glavi imao je kacigu, a u rukama koplje i štit. Bivalo ih je sve više i više, pa kada je Gerda izmolila Očenaš, stajaše oko nje cijela anđeoska vojska. Kopljima nasrnuše na užasne snježne pahulje koje se rasprskavahu na stotine komadića, a mala Gerda sigurno i slobodno pođe dalje.” (Andersen, 2005: 148, 149)

Nadalje, Matajc piše kako nakon prologa koji već unaprijed pojašnjava događajni konflikt sa simboličkim motivom spoznajno prijevarnog, razumskog ogledala, izgrađuje se sljedeći aktantski model: subjekt, aktivni nosilac želje, mala Gerda, budući da aktivno traži otetog Kaya kao svoj objekt. Njezin protivnik je personifikacija ledenog razuma, snježna kraljica i dijelom sam Kay, kojeg je ogledalo začaralo. Ali Matajc je mišljenja kako se zbog mnoštva Gerdinih pomoćnika može pretpostaviti da će bajka završiti sretnim završetkom: neki pomoćnici su, doduše, pasivni i njihova se dramaturška funkcija u bajci ograničava na to da nisu Gerdini protivnici kao što su npr. rijeka i šest cvjetova. (Matajc, 2005, prema Andersen, 2005: 47)

Snježna kraljica je najkompleksnija bajka koju je moguće shvatiti i pročitati mnogim očima, ističe Crnković, te kako je preteška za veći dio djece zbog toga što sadrži puno više stranica gledajući ostale bajke koje je napisao Andersen (Crnković, 1990).

5.2.2. *Sanak*

Slika 10. Knjiga *Bajke i priče* u kojoj se nalazi priča *Sanak*

Višestruka priča o Sanku već svojim početkom budi u ljubitelja priča nadu da će se osladiti većim brojem zanimljivih dogodovština: „Na cijelom svijetu nema nikoga tko bi znao toliko

priča koliko ih Sanak zna.” (Težak i Težak, 1997: 51) Sanak ili Ole Sklopiočić je majušno stvorenje koje nosi svileni kaput, a sa sobom ima i dva kišobrana koja mu pomažu da djeca svake noći lakše utonu u san. Kišobrani imaju posebnu svrhu, oni u sebi nose dobar i loš san. „Pod svakom miškom nosi kišobran: jedan je išaran slikama – taj otvara nad dobrom djecom, pa svu noć sanjaju prekrasne bajke; drugi mu je kišobran bez ikakvih slika – taj razapinje nad neuljudnom i zločestom djecom, te ona tupo spavaju i tako dočekaju jutro a da nisu ništa sanjala.” (Andersen, 1973: 152) Sanak je svake večeri tjedan dana dolazio k dječaku Hjalmaru i vodio ga u razne avanture i pustolovine. Svakoga se dana u tjednu događalo nešto drugačije i izvanredno: prvoga je dana cvijeće u loncima poraslo u veliko drveće, a soba se pretvorila u prekrasan miomirisni vrt prepun voća, zelenila i cvijeća. Iz dječakove su se ladice začuli povici, a to su jaukala slova koja su bila neuredno napisana. „Odmah do tih lijepih slova nizala se druga: njih je ispisao Hjalmar; mišljahu da su nalik na ona, ali se nisu ravno držala, nego kao da su nekako izišla iz reda i spotala se.” (Andersen, 1973: 153) Sljedeće je dane dječak svjedočio ljepotama prekrasnih šuma koje su obasjane zlatnim suncem, koje su prepune cvijeća i zelenila. Ugledao je carevne i kraljevne, a to su zapravo bile dječakove prijateljice s kojima se svakodnevno igrao. Sanak je dječaka poveo i lađom na put dok su ih rode visoko na nebu pratile, čak se i jedna odlučila odmoriti na njihovoj lađi. Dječak je prisustvovao i mišjoj svadbi, a druge su noći otišli i na svadbu lutka njegove sestre Dječka i lutke Berte. Pretposljednje je noći Sanak otvorio svoj islikani kišobran nad dječakom, dok je posljednju noć Sanak dječaka odlučio upoznati sa svojom sestricom Smrti. Sanak je objasnio dječaku kako Smrt nije strašnoga izgleda, već posjeduje prekrasnu konjaničku odoru. Objasnio je dječaku kako je se ne treba bojati, već da samo valja imati dobre ocjene. „Hjalmar pogleda i vidje ju kako u trku prolazi te staro i mlado uzima na svoga konja. Neke stavlja sprijeda, neke straga, ali svakog pita za svjedodžbu: Kako stoji s ocjenama? Dobro! – svi joj odgovaraju, ali ona ne vjeruje: Čekajte da sama pogledam! One koji imaju dobar, i veoma dobar, stavlja sprijeda i priča im krasnu priču, a one što imaju dovoljan i nedovoljan, smješta straga; za one potonje bijaše ona ružna priča. Drhtali su i plakali, htjeli skočiti s konja, ali nisu mogli: bijahu za nj kao prirasli.” (Andersen, 1973: 161)

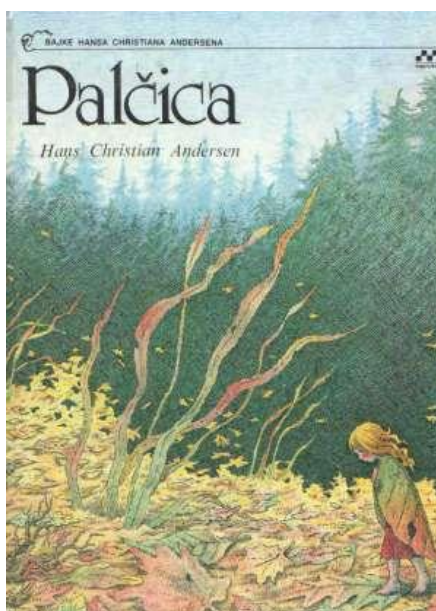
Ova je priča, između ostaloga, izvrsna za razgovor s djecom o pojmu smrti. Djeca vole kada im se iskreno kaže što se događa, vole precizne odgovore. Smrt je prisutna u svakodnevnom životu i ona je svuda oko nas. Ona je dio svakog bića na Zemlji stoga je se, kako je i navedeno u priči, ne treba bojati. „Pa Smrt je najljepši Sanak! – uzviknu Hjalmar. – Ja se nje ne bojim. –

I ne treba da je se bojiš! – kaza Sanak. – Samo pazi da imaš dobru ocjenu!” (Andersen, 1973: 161)

5.3. Priče s nestvarnim (bajkovitim) likovima djece

5.3.1. *Palčica*

Slika 11. *Palčica*

Andersenovi počeci u bajkama su funkcionalni, on svojom početnom rečenicom odmah privlači radoznalost čitatelja uz svoju riječ i misao, dok pričanju daje specifičnu intonaciju (Težak i Težak, 1997). Djelo *Palčica* (Slika 11) započinje rečenicom: „Bila jednom jedna žena što je silno željela da ima malo, majušno dijete.” (Andersen, 1973: 28) Čak i stereotipan početak Andersen će preinačiti da bi čitateljeve misli usmjerio u pravcu koji će biti važan za tijek priče (Težak i Težak, 1997: 51).

Iako je *Palčica* priča koja se čita djeci u mlađim razredima osnovne škole (ili ih djeca sama čitaju), ona sadrži dijelove koji su pomalo i zastrašujući. No naposljetku, ova priča sadrži sretan kraj te sa sobom donosi veoma bitnu pouku. Djelo prati djevojčicu Palčicu koja je veličine palca, a na svome putu susretala se s raznim likovima. Iako je kroz djelo nailazila na razne

nesreće, ona ih svojom dobroćudnosti i poštenjem nadilazi sve te naposljetku bude nagrađena istinskom srećom i ljubavi. Djevojčica se na svome putu sretala s mnogim likovima: užasnom žabom koja je svoga sina željela oženiti Palčicom, velikodušnom mišicom koja je, znajući da je veoma bogat, željela da se Palčica uda za dosadnoga krta, ozlijeđenu lastavicu te naposljetku, malog kraljevića.

Nezgode koje su snalazile djevojčicu na njezinom putu događale su se zbog sebičnosti ili zlobe što su ih nosili u sebi ostali likovi. No, za razliku od žabe, mišica je bila lik koji je želio dobro Palčici. Željela je na neki način pomoći djevojčici, no nije shvaćala da joj, želeći brak krta i Palčice, čini nažao. „Za četiri tjedna bit će ti svatovi! – kaza joj poljska mišica. A Palčica proplaka i reče da neće dosadnoga krta. – Gle ti nje! – uzviknu poljska mišica. – Ne budi samo tvrdoglava jer ću te inače ugristi svojim bijelim zubom! Kud bi boljega i ljepšeg od krta! Ni u kraljice nema onakva crna baršunasta krzna. Kuhinja mu i pivnica krcate svega i svačega. Hvala Bogu što te hoće! I svadba imala biti.” (Andersen, 1973: 35) Kao što kaže uzrečica: put do pakla u ovome je slučaju bio popločen dobrim namjerama, no srećom, djevojčica je upoznala malog kraljevića, za kojega se naposljetku i udala.

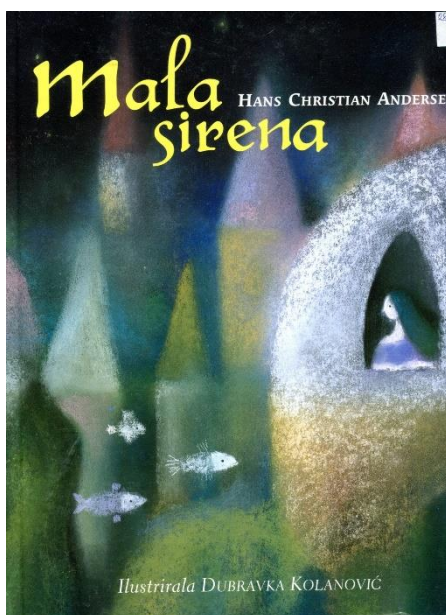
Andersen je među prvim piscima koji u bajku unosi razvijeni biljni svijet (tratinčice, heljda, lan, jela, ružin grm, grašak i sl.) i daje mu pokret, oživljuje ga. U njegovim bajkama cvijeće je nešto uzvišeno jer se iz njega rađa nešto najljepše i neponovljivo – novi život. Tako Andersen stvara lik djevojčice Palčice koja se rodila iz prekrasnog cvijeta – tulipana, ostvarivši tako neizmjernu želju žene koja nije mogla imati dijete. (Medić, 2017: 127) „I dok ona tako cjelivaše laticu, u cvijetu odjednom nešto puče, i on se otvori. Bijaše to doista tulipan – sad se dobro vidjelo. A unutra, posred cvijeta, na samome zelenom stubiću, sjedila mala, majušna djevojčica, neizrecivo nježna i ljupka: ne bijaše veća od palca, pa je stoga nazvaše Palčicom. Od lijepe, ulaštene orahove ljuske napraviše Palčici zipku, modri cvjetići ljubičica bijahu joj dušeci, a ružinom se laticom pokrivala.” (Andersen 2005: 34)

Ova bajka u sebi sadrži brojne pouke. Prva je pouka ona da se svaka nedaća koju imamo u životu može riješiti i nadići, naročito ako smo čestiti i plemeniti. Određene trenutke u životu koji su nam teški, naporni i ružni, valja proživjeti podignute glave, a također, uvijek uza sebe imamo neku dobru osobu koja će nam pomoći da se izvučemo iz svojih problema. No, ne valja uvijek tražiti nekoga za pomoć kada nam se čini da ne možemo sami, već se može pokušati i vlastitim snagama izdignuti iz nedaće. I naposljetku, kada upijemo prijeći taj trnoviti put prepun opasnosti koje nas vrebaju na sve strane, na kraju nas čeka blagoslov, ono što nam u tom trenutku treba, ono što nam najbolje odgovara i ono što je baš stvoreno za nas. Između ostaloga,

tako je i Palčica pronašla svoga kraljevića, koji je bio baš po njenoj mjeri, a jedino je s njime mogla biti sretna do kraja života. „Spazivši Palčicu, nadasve se obraduje; bila je to najljepša djevojka što ju je u svom životu vidio. Stoga skine zlatnu krunu s glave i stavi je na njezinu: upita je za ime i bi li mu htjela ženom biti, pa da postane kraljicom svega cvijeća. Jest, zaista, kraljević je nešto sasvim drugo negoli krastačin sin ili pak krt u crnom baršunastom krznu! Lijepom kraljeviću odgovori Palčica da pristaje, a nato sa svakog cvijeta dođe sićušan dječak ili djevojčica, sve jedno ljepše od drugoga, milina ih gledati. Svako od njih nosi darak Palčici, a od svega najljepši dar bijahu dva lijepa krilca od velika bijela kukca; pripeše krila Palčici na leđa, pa je sada i sama mogla letjeti od cvijeta do cvijeta. Radosti, eto, kraja nema.” (Andersen, 1973: 37)

5.3.2. *Mala sirena*

Slika 12. *Mala sirena*

Već na samome početku, bajka *Mala sirena* (Slika 12) odaje svoju poetičnost: „Daleko na pučini morskoj voda je tako modra, kao što su latice najljepšeg različka, a bistra poput najčišćeg prozirca, ali je i veoma duboka, dublja nego što ijedno sidro može doseći: mnogo bi crkvenih tornjeva valjalo nastaviti jedan na drugi da bi s dna morskog dosegli vodi na površje.” (Grečl, 1988: 94) Ova je bajka napisana 1836., a tiskana je po prvi puta godinu dana kasnije, 1837.

Grečl navodi kako je u ovoj bajci još uvijek veoma značajni utjecaj narodne bajke, stoga, nema određenog mjesta radnje (zbiva se negdje u moru). Nadalje, sirena je bezimena, a drugi likovi su kralj, kraljević i kraljevna. (Grečl, 1988)

Pintarić piše kako Hans Christian Andersen priča o sireninoj i kraljevićevoj međusobnoj ljubavi koja je niknula sireninim spašavanjem kraljevića nakon strašnog brodoloma. Sanjajući o besmrtnosti duše i zemaljskoj sreći, sirena je voljna napraviti sve pa i zauvijek ostaviti podvodni morski svijet, a za njime i svoju obitelj, svoga oca, baku, sestre, svoj dom. Spremna je pretrpjeti nezamislivu torturu koja bi joj se dogodila uslijed pretvorbe repa u noge, a dala bi i svoj glas kojim je mislila zainteresirati kraljevića, pa na kraju i svoj život. (Pintarić, 2008)

Crnković pak piše ako su segmenti narodne bajke posuti po cijeloj priči, poput lika morske djevice, sirene, kraljevskog dvora u „gornjem” i „donjem” svijetu, kraljevića, vještice, čarobnog napitka... Ali, to je naposljetku ono što Andersenovu priču povezuje s narodnom bajkom. Oni segmenti koji su uzeti od drugdje, ali i njegovi vlastiti, od velike su pomoći u gradnji fabule, a oni djeluju na razvoj dva osjećaja koji su metaforički povezana: draž i mističnost mora i snažna i predivna moć ljubavi. S jedne strane Andersen nam želi pokazati u kojoj mjeri želi proniknuti u morsku dubinu i zahvatiti veliku površinu mora, a s druge strane nam pokazuje koliko želi proniknuti i u bezdane srca koje voli i zahvatiti bespuće sreće i patnje koju uzrokuje ljubav. (Crnković, 1987)

Nadalje, Crnković piše kako se osnovna tema ljubavi javlja u tri varijacije:

1. nezaustavljiva ljubav zbog koje se napušta vlastiti svijet
2. neuzvrćena ljubav
3. ljubav koja oplemenjuje (Crnković, 1987).

Mala sirena, zaljubivši se, napušta svoj izgrađeni svijet u kojem ima svoje osigurano mjesto, ona ga gotovo izdaje, dok je vuče magnetska snaga ljubavi u jedan potpuno drukčiji svijet u kojem ima svoje privilegirano mjesto, u kojem je sputana, u kojem kao stranac mora sve sama izboriti. Ona je sanjalica, nezadovoljna običnim i svakodnevnim, koje naposljetku stavlja na kocku - čak žrtvuje i glas - i tek kasnije postaje svjesna utjehe koju bi joj mogao pružiti njezin svijet i tragike što je tu moguću utjehu poigrala. Ljubav Male sirene ima svu intenzivnost, svu revnost i svu tugu neuzvrćene ljubavi. Koliko se god trudila, ona ne može iskazati i dokazati svoju ljubav i svoju vrijednost te - tragičnom krivnjom voljenoga - mora prisustvovati prizorima u kojima druga doživljuje sreću za kojom žudi. Ona je nijema – nijema jer je voljeni ne čuje,

ne shvaća, ne zamjećuje, te je tako bez krivnje kriv kao što je ona bez nagrade zaslužna. (Crnković, 1987: 83, 84)

Crnković navodi kako na tim glavnim čvorištima priče stoji vanjska radnja: nemiri, patnje, oluje, pokreti koji se zbivaju u nutrini. A posljednja žrtva Male sirene - kad odbija stereotipno rješenje iz narodne bajke da kraljevićevom smrću vrati svoj svijet - oplemenjuje njenu ljubav i uzdiže je u viši red, što želi reći svršetak priče pretvaranjem Male sirene u zračnu vilu: ona ne pada nakon neuspjeha bez mogućnosti povratka u prijašnje stanje, već se uzdiže u više sfere. Tajanstvene sile povezuju zemlju, more i zrak, tri prostora, koji se nužno privlače i odbijaju. (Crnković, 1987: 84)

Zanimljivo je kako je u bajci *Mala sirena* svaki segment naklonjen jednom liku, a to je Mala sirena. Taj lik u velikoj mjeri raste i razvija se, a već u početnim etapama odudara od ostalih gledajući osobne karakteristike: ima želju za nečim neviđenim, drugačijim, za onime o čemu se govori. Njene su karakteristike stalne i iskrene, za razliku od svojih sestara, koje munjevito zaborave novine koje su ih očarale. Pod utjecajem ljubavi, Mala sirena, koje je voljna žrtvovati se, prigrlivši time patnju i ne dižući ruke od svega do kraja, se izdiže do pregaranja (Crnković, 1987).

U suštini, bajka *Mala sirena* izvrsno prikazuje Andersenovu podložnost poetičnosti i lirizmu. Također, ova priča je izvrstan pokazatelj u kojoj je mjeri Andersen preuzeo narodne motive i prikazivao ih kao poetičko razmatranje svijeta. (Crnković, 1987)

6. ŽIVOTNE VRIJEDNOSTI KOJIMA SE DIJETE UČI ČITAJUĆI ANDERSENOVE BAJKE

Znano je da su egocentrizam i narcisoidnost dva velika elementa koje dijete sadrži u sebi još od najranije dobi, te samim time, ono ne mari za potrebe drugih ljudi. Dijete u tome razdoblju želi zadovoljiti svoje potrebe istoga trenutka, neovisno o okolnostima u kojima se nalazi. No, spomenuto razdoblje završava u drugoj godini djetetova života i to onda kada se stvore preduvjeti za razvoj morala, te kada postane sposobno za raščlaniti dobro od zla. S obzirom na to da je osoba s kojom dijete u najviše slučajeva stvori posebnu pripadnost i bliskost majka, ono će stvoriti ogromnu socijalnu ovisnost o okolini te će prigrliti pravila koja ona definira. Kada dođe do toga, dijete počinje stvarati socijalizaciju, moral, učenje te sam odgoj (Halačev, 1993). Preduvjet moralnoga ponašanja jest spoznaja o tome što je dobro, a što je zlo. No, puno ljudi posjeduje sposobnost razlikovanja dobra od zla te imaju percepciju moralnog znanja, no usprkos tome, njihovo ponašanje nije sukladno tim spoznajama. Upravo takvo ponašanje jest popratna pojava odgoja, tj., socijalizacije. Socijalizacija i odgojni procesi su putem kojih dijete uči ponašati se u skladu s moralnim očekivanjima okoline u kojoj se dijete nalazi i kulture u kojoj živi te se grade na znanju o posljedicama ponašanja koje nije moralno i prihvaćeno od strane okoline. Dijete ponašanje uči putem modela (obitelji, prijatelja, odgajatelja, vršnjaka) uviđajući za koja se ponašanja dobiva nagrada, a za koja kazna te se kasnije u skladu s time i ponaša (Grgurić, 2015, prema Halačev, 1993).

Ono što dijete u Andersenovim bajkama osjeti, doživi, spozna, formira njegove procese, misli i djelovanja u budućnosti. Referirajući se na neke prethodno analizirane Andersenove priče, svakako se mogu izdvojiti *Ružno pače*, *Carevo novo ruho* te *Djevojčica sa šibicama* u kategoriju priča koje u sebi nose duboke životne vrijednosti.

Ružno pače je priča koja svjedoči o bešćutnom odbacivanju jednog pačeta od strane drugih životinja poradi fizičke različitosti koja je bila vidljiva među pačićima. Ružno je pače, zbog silnih uvreda i poniženja, krenulo tragati za nekim ljepšim životom, drugim domom i prijateljima. Ono što se događalo u ovoj priči lako se može povezati s današnjim okruženjem gdje ljudi odobravaju i vole one koji su slični njima samima, time ne prihvaćaju različitost, te su usmjereni na fizičku, izvanjsku ljepotu. Također, današnje je društvo pretežito fokusirano na materijalne stvari, pritom zaboravljajući na onu unutarnju ljepotu i dubinu koju (bi morao) svaki čovjek imati. Ta se ljepota naziva plemenitost, iskrenost, dobročinstvo i ljubav. Ova priča svakog čitatelja može nagnati na razmišljanje što je zaista bitno u životu, je li to vanjska ili ipak

unutarnja ljepota. Poruka priče *Ružno pače* ima veliki učinak na razmišljanja djece koja se susretnu s ovom pričom, pogotovo ako djetetu u interpretaciji pomogne roditelj ili učitelj. Učiteljeva (i roditeljeva) uloga jest da kod djece potaknu i razviju osjećaj empatije referirajući se na osjećaje koje je maleno pače nosilo u sebi dok su mu se druge životinje rugale i podsmjehivale. Dok čitaju ovu priču, djeca mogu naučiti o različitosti koja je prisutna svuda oko nas te mogu naučiti cijeniti nešto novo i drugačije. Također, djeca formiraju vlastiti identitet i vrijednosti, a samim time su otvorena za šarolikost koja je prisutna u svakome čovjeku. Vanjska se ljepota na prvi pogled možda i čini veoma bitnom, no samo je ona unutarnja značajna za zdrave odnose među ljudima koji traju vječno. Baš zbog toga, valja uvijek biti iskren, spreman pomoći drugome te biti otvoren za različitost jer nas upravo ona čini jedinstvenima.

Carevo novo ruho je priča koja opisuje prizore koji se mogu preslikati u različite današnje pojave, a radi se o materijalnoj zaslijepljenosti jednoga cara koji je najviše od svega volio kititi se lijepom i skupom odjećom. U suštini, ova priča na alegorijski način prezentira ljude današnjice. U ovoj je priči car bio u tolikoj mjeri opčinjen prekrasnom odjećom da je skroz smetnuo s uma ljepote koje život svakoga dana donosi. Nije mario niti za svoje prijatelje, niti za duge šetnje ili za odlaske u vanjski prostor; jedino što mu je bilo na pameti jest skupa odjeća. Na carevu nesreću, uvidjevši njegovo ponašanje, dva su se prevaranta pojavila na carevu dvoru te, lažno se predstavivši kao tkalci, bezdušno ga prevarili i osramotili. Njihova prevara se sastojala od šivanja ruha koje su, navodno, mogli vidjeti samo pametni ljudi, a oni glupi ga ne bi mogli vidjeti. Tako je lakovjerni i naivni car imao na umu da će, noseći to prekrasno ruho, znati tko zaslužuje službu na dvoru, a tko ne: „To je očito divna odjeća – mislio je car. – Kada budem u njoj, znat ću tko u mojoj carevini nije sposoban za svoju službu, a moći ću i razlikovati pametne od glupih! Tu odjeću moram što prije dobiti! Car dade varalicama mnogo novaca kako bi što prije počeli s tkanjem.” (Andersen, 2017: 44) Društvo koje danas postoji se sastoji od bezbroj onih čija je pažnja usmjerena samo na ono materijalno te kako doći do njega. Ova nam priča želi poručiti kako ljudi veoma često svoju sreću orijentiraju na pogrešan put koji je prožet materijalnim bogatstvom. Taj put je put u propast, ne donosi dugoročnu sreću i zadovoljstvo. Također, veoma je bitno spomenuti i to da se ljudi nekada prave slijepima da bi izbjegli etiketu „glupog”, pritom ne razmišljajući o pogrešci koju čine sebi i drugima. U ovoj je priči jedini simbol nevinosti i čistoće upravo dijete koje je jedino reklo istinu izjavivši da je car gol i da na sebi nema nikakvo ruho. Time je dijete pokazalo svim prisutnim (odraslim) ljudima kako život nikada nije savršen, te da se istinu nikada ne smije skrivati, pa makar bila teška za prihvaćanje.

Temeljem ove priče, djecu se može učiti o vrijednostima i važnosti koje donosi iskreno prijateljstvo, o ljepoti međusobnog druženja, te o tome koliko nam materijalno ne igra presudnu ulogu u životu. Veoma je bitno da se djeci pokaže kolika je važna istina, te koliko velike posljedice mogu biti ako se istina skriva.

Djevojčica sa šibicama je priča koja je veoma emotivnog karaktera, a u sebi sadrži poruke koje su socijalne i izrazito emotivne. Ova priča govori o djevojčici koja je bila jako siromašna te je živjela u strahu ne mogavši prodati šibice, kako bi novac od prodaje, odnijela ocu koji ju zlostavlja. Na kraju od sline hladnoće umire sama i zaboravljena. Izrazito tužan sadržaj, a pogotovo kraj, mnogi će interpretirati tako da se priča ne bi smjela čitati djeci zbog prisutnosti motiva smrti. Motiv smrti u djeci budi nelagodu, veoma je apstraktan za razumijevanje te ga u razgovoru odrasli uvijek spretno nastoje izbjeći. No, smrt se događa svaki dan oko nas te je i to tema o kojoj se treba razgovarati s djecom te ju predstaviti kao nešto od čega ne smijemo imati bojazan već ju treba prihvatiti. Premda je motiv smrti jedan od segmenata o kojem se može razgovarati, poruka priče ipak ide u drugome smjeru. Blagdani su obično oličenje zajedništva, topline obitelji, bogatog blagdanskog stola, druženja i veselja, a za svime time i malena djevojčica svakodnevno čezne. Odjeća kojom je obgrljena, mjesta kojima skiće te odnos društva reflektiraju gorku istinu siromaštva u kojem se nalazi, ali i surovost života. Okrutnog se društva, koje je barem mrvicu svojeg obilja koje posjeduje trebalo pružiti siromašnoj djevojčici kako bi ona malo lagodnije i veseliije provela blagdane, to nije niti najmanje ticalo. Da je itko svrnuo svoj pogled na djevojčicu i pomogao joj bilo na koji način, ona vjerojatno ne bi preminula.

S obzirom na to da je ova priča nabijena emocijama, s djecom bi se moglo razgovarati o problematici koje siromaštvo donosi, te na koje sve načine bismo mogli pomoći ljudima koji se nalaze u takvim situacijama. Time bismo kod djece razvijali osjećaj empatije, razvijali bi se prijateljski odnosi, a osvijestila bi se i važnost međusobnog pomaganja. Osim toga, veoma je bitno da, ono čega imamo previše, uvijek možemo podijeliti s nekime tko ima malo ili ništa. Na taj smo način od sebe uzeli mrvicu, a nekome pružili sve.

Igranjem igara pretvaranja s djecom, potičemo njihov interes za bajkama i pričama. Ono što je veoma primamljivo djeci je izvrsna opcija uočavanja događaja ili nekog prizora koji se događa u njihovim stvarnim, realnim životima, ili u svijetu mašte. Svaka bajka ima neku svoju priču, stoga i dječja igra može preuzeti motiv neke bajke. Djeca mogu sudjelovati u igranju uloga koje su prikazane u bajkama te se tako postupno učiti suosjećanju, odnosno, „uživljavanju” u svjetove drugih ljudi. Bajka ima tu sposobnost da utječe na svako područje dječjeg razvoja. (Grgurević i Fabris, 2012)

Kroz pokretnu igru djeci se može potaknuti motorički razvoj u području socioemocionalnog razvoja, a kroz uživljavanje u različite uloge djeca se uče prepoznavanju, razumijevanju i izražavanju različitih osjećaja. Naime, djeca kroz igre inspirirane bajkama često izražavaju svoje osjećaje poput straha ili ljutnje te kroz igru „pričaju” o svojim problemima, brigama i viđenju svijeta oko sebe. Slušanjem bajki djeca se uče razumijevanju govora veće tematske cjeline, razvija im se pažnja, obogaćuje rječnik i razina komunikacijskih sposobnosti kroz „odigravanje” prizora iz bajki. (Grgurević i Fabris, 2012: 162)

U suštini, čitanjem i slušanjem bajki djeca mogu usvojiti različite oblike ponašanja, manire, kulturne i higijenske navike, ali i naučiti kako steći pozitivne osobine kao što su izdržljivost, hrabrost, strpljenje, požrtvornost i predanost. Također, mogu zanemariti negativna ponašanja i emocije kao što su rat, ljubomora, pohlepa i škrtost. Likovi iz priča su često sretni i prestrašeni te se djeca vrlo često mogu poistovjetiti s njima. U bajkama je uvijek istaknuta suprotnost među likovima i usporedbe između dobra i zla, i dijete u većini uvijek po inerciji prirode bira dobro ali i prepričava osobine loših likova. U bajkama je tako jedan brat glup i zadrž, a drugi pametan i sposoban, jedna sestra je lijepa i dobra, a druga ružna i podla, te na temelju iskazanih karaktera bajke daju djetetu opciju za razmišljanje o tome koju stranu izabrati (Mrgan, 2020, prema Gregurević i Fabris, 2012).

7. ČINE LI DJEČJI LIKOVI ANDERSENOVE PRIČE UJEDNO I DJEČJIM PRIČAMA, PRIMJERENIM DJEČJIM ČITATELJIMA?

Iako su Andersenove bajke prepune dječjih likova koji su često i glavni junaci, postavlja se pitanje: čine li dječji likovi Andersenove priče ujedno i dječjim pričama koje su u potpunosti primjerene dječjim čitateljima?

Dječja književnost u životu svakoga djeteta ima ogromnu ulogu i utjecaj. Također, veoma je bitno na koji način djeci predstavljamo ono što čitamo, kao i kako i uolikoj mjeri ih nastojimo integrirati u sami postupak okupacije literaturom i dječjom književnosti. Premda se vrlo često u popisu dječje lektire za mlađe razrede osnovne škole mogu naći bajke koje je napisao Andersen, često ih vole otkivati i djeca predškolske dobi. No, one su ipak u određenoj mjeri prikazane u obliku slikovnice, odnosno više su primjerene njima. Premda tematika Andersenovih bajki često nije naklonjena i najbliža djetetu, ona svojim karakterom u značajnoj mjeri može navesti dijete na promišljanje o svakodnevnim trenucima i nedaćama na koje junaci u pričama nailaze. Ali veoma je bitno pažljivo izabrati trenutak kada, kako i na koji način možemo, kao učitelji, ali i kao roditelji, s dotičnim bajkama upoznati svoju djecu.

Čitajući Andersenove bajke, dijete sa sigurnošću može usvojiti na koji se način valja ponašati prvenstveno prema sebi, a onda i prema drugima. Također, može uvidjeti i steći bolju sliku o tome kako reagirati ili se ponašati u pojedinim situacijama, te koje vrijednost valja izgrađivati i čuvati. Premda su priče koje je napisao Andersen često kompleksnije za razumijevanje, te posjeduju puno tema koje sadržavaju stvarnu, životnu, ali i otužnu crtu, one se čitaju generacijama te svako djetinjstvo čini upečatljivijim. Djetinjstvo bi trebalo biti razdoblje koje je obilježeno igrom, neopterećenosti i ljepotom, no to ne znači da dijete treba skrivati od stvarnih problema i situacija s kojima se svaki čovjek susretne u životu, te se naposljetku i nosi s njima.

Dijete valja upoznati i s bajkama koje ne završe uvijek pozitivnim ishodom upravo zbog činjenice što to nije realno, to ne postoji, pa zašto bismo onda djecu zavaravali?

Također se postavlja pitanje: koliko zapravo dijete razumije bajku? (Visinko, 2005)

Dijete će, čitajući istu bajku, „uzimati” iz bajke razna značenja, zavisno o vlastitim zanimanjima i težnjama u tom trenutku. Ukoliko bude imao potrebu ili kada bude bio spreman povećati i pojačati stara značenja (ili ih nadomjestiti novima), vratit će se istoj priči (Bettelheim, 2000). Dijete-recipient koje se često druži s bajkama imat će sasvim drugačiji odnos prema njima od djeteta koje nije u takvoj prigodi. U vezi su s tim dragocjena promišljanja Bruna

Bettelheima: „Dijete dobro upoznato s bajkama shvaća da mu se one obraćaju jezikom simbola, a ne jezikom svagdanje stvarnosti. Bajka od početka, svojim zapletom i krajem, pripriopćuje kako ono o čemu nam priča nisu opipljive činjenice ili stvarne osobe ili mjesta. Što se tiče samog djeteta, stvarni događaji postaju važni preko simboličkog značenja koje im ono pridaje ili ga u njima nalazi” (Bettelheim, 2000, prema Visinko, 2005: 40).

Likovi u bajkama nisu ambivalentni – nisu istodobno i dobri i zli, kao što smo to svi u stvarnosti. No, budući da polarizacija dominira djetetovim duhom, dominira i bajkama. Ličnost je ili dobra ili zla, sredine nema. Jedan je brat glup, drugi pametan. Jedna je sestra kreposna i marljiva, druge podle i lijene. Jedna je lijepa, druge ružne... Usporedba suprotnih karaktera nema svrhu naglasiti ispravno ponašanje, što je slučaj kod poučno-opominjućih priča. Dijete se s dobrim junakom ne poistovjećuje zbog njegove dobrote, već zato što ga junakov položaj duboko pozitivno privlači. Dijete se ne pita: Želim li biti dobro?, već: Na koga želim nalikovati? Dijete o ovome odlučuje pošto se svesrdno uživjelo u jedan lik. Ako je taj lik bajke veoma dobra osoba, tada dijete odlučuje da i ono želi biti dobro. (Bettelheim, 2000: 18)

U suštini, dijete bi svaku Andersenovu bajku, odnosno, priču trebalo čitati prema vlastitom nađenju. Bili glavni likovi djeca ili odrasli, prema Bettelheimu, pravo značenje i djelovanje bajke moguće je ocijeniti, i njenu čaroliju doživjeti jedino iz priče u njezinu izvornom obliku (Bettelheim, 2000). Bajke imaju golemi psihološki utjecaj na svako dijete, neovisno o spolu ili dobi. Čitajući bajke i priče, dijete iz njih može izvući sve ono što mu je bitno u tome trenutku, one olakšavaju promjene identifikacije dok se dijete nosi s raznim problemima. (Bettelheim, 2000)

Život je satkan od svakojakih trenutaka, od onih prekrasnih, i od onih manje lijepih, no svaki je bitan jer svaki od njih nosi određenu životnu lekciju. Upravo takve bajke, poput Andersenovih, čine odličan temelj za dječju psihu, kako bi djeca sve te određene vrijednosti, trenutke i misli mogla proći upravo čitajući i slušajući njegove bajke. Čitajući bajke u kojima su glavni likovi djeca, čitači se mogu poistovjetiti s pričama i sudbinama što ih imaju glavni likovi (djeca) u bajkama i pričama. Svaka bajka ima svoju priču i svoju pouku, i iz svake dijete može nešto naučiti, neovisno o dobi glavnih likova. I baš zbog svega navedenoga, smije se reći kako je Hans Christian Andersen dječji pisac, a sve to dokazuju i brojne njegove bajke koje se nalaze na policama svake dječje knjižnice, u školama, u vrtićima, te u dječjim sobama. Upravo te bajke već generacijama uveseljavaju i obogaćuju živote djece, ali i odraslih.

8. PROJEKT *DOBAR DAN, GOSPODINE ANDERSEN*

U svijetu književnosti, 2005. godina bila je posebno značajna za sve Dancane, ali ujedno i za cijeli svijet. Upravo te 2005. godine, obilježavalo se dvjesto godina od rođenja velikog i slavnog danskog pisca Hansa Christiana Andersena. Bio je znameniti pisac koji najviše poznat po svojim bajkama i pričama, no pisao je i pjesme, drame, dnevnike, putopise i romane. Ostavivši u svoje nasljedstvo na desetke djela koja su prevedena na mnoge svjetske jezike, Andersen je postao sinonimom za kralja bajke. Brojni umjetnici postali su inspirirani njegovim djelima, ne samo na području književnosti, već i šire: na području glazbe, kazališta, filma i likovne umjetnosti. (Javor, 2005)

Projekt *Dobar dan, gospodine Andersen* nastao je povodom obilježavanja dvjestote obljetnice rođenja velikog Hansa Christiana Andersena, zaslugom Veleposlanstava Republike Hrvatske u Kopenhagenu. U suradnji s Veleposlanstvom, Hrvatski centar za dječju knjigu priključio se ovom cijenjenom i hvale vrijednom projektu. U financijskom smislu, ovaj projekt poduprli su Ministarstvo kulture Republike Hrvatske i Zaklada Hans Christian Andersen iz Danske. Zbornik prigodnih tekstova oslikao je svjetski poznati umjetnik ilustracije Svjetlan Junaković. Također, cijeli je projekt nastao u suradnji s Odjelom za djecu i mladež Gradske knjižnice Zagreb, Zagrebačkim kazalištem lutaka, Nacionalnom i sveučilišnom knjižnicom, Međunarodnim dječjim festivalom u Šibeniku, nakladnikom Mozaik knjiga iz Zagreba, Interliberom, međunarodnim sajmom knjiga, ali su se u projekt uključile i susjedne nam zemlje, Sekcija IBBY Slovenije te Danski kulturni institut u Mađarskoj (Javor, 2005).

Pohvalno je što su se u projekt uključili i knjižničari, učitelji, odgajatelji, učenici i njihovi roditelji iz cijele Hrvatske, ali i šire. Ovaj se projekt održavao gotovo godinu dana, od siječnja 2005. godine pa sve do prosinca. Cijeli ovaj projekt obilježili su brojni susreti i događanja: krajem siječnja s početkom veljače, posjetitelji su imali priliku pogledati izložbu *Hans Christian Andersen* u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u pripremi Muzeja grada Odensea. U Hrvatskoj je izložba nadopunjena izložbom hrvatskih ilustratora Andersenovih bajki i priča te izborom hrvatskih izdanja (Javor, 2005).

Također, tijekom mjeseca siječnja, veljače i ožujka, postojale su mnoge kreativne radionice koje su se odvijale u knjižnicama i školama, a tema su bile Andersenove bajke. Tijekom kasnijih mjeseci, obilježen je Andersenov rođendan, odigrana lutkarska predstava *Mala sirena* u izvedbi Zagrebačkog kazališta lutaka, uručene su brojne nagrade i priznanja djeci, školama, ali i knjižnicama za najbolje literarne ili likovne uratke. Naposljetku, upravo knjiga – Zbornik

tekstova *Dobar dan, gospodine Andersen* nastala je kao sveobuhvatan rezime svega onoga što je Andersen bio, a imamo ju i kao podsjetnik na njegov veličanstven lik i djelo. (Javor, 2005)

9. VAŽNOST ČITANJA

U današnjem, digitalnom dobu, čitanje se često stavlja u drugi plan. Činjenica jest da je utjecaj interneta, pametnih uređaja i društvenih mreža čitanje (i pisanje) stavilo u potpuno drugi svijet. Danas se informacija može pronaći u roku nekoliko trenutaka te do nje može stići bilo koja osoba, bilo dijete u osnovnoj školi ili odrasla osoba. Također, da bismo dobili informaciju, uopće nije potrebno napustiti udobnost svoga doma, automobila; gdje god se nalazili, u bilo kojem trenutku, možemo pronaći ono što nas zanima. No, iako je prelaskom s knjiga na digitalne uređaje život postao jednostavniji, nikako se ne bi trebala zapostaviti činjenica da čitanje knjiga ima strahovito veliku ulogu u emocionalnom, kognitivnom, socijalnom i društvenom razvoju svake osobe. Ne govori se bez razloga kako je upravo poticajna materijalna okolina, ali i prostorna ona koja igra veliku ulogu u činu odgoja, a to je veoma bitno u ranom djetinjstvu i predškolskom razvoju djeteta. Dijete će potaknuti na čitanje prije svega pozitivna čitalačka sredina, odnosno, čitalačko okruženje. Idealno je vidjeti okolinu u kojem dijete ima priliku biti u blizini knjiga, slikovnica te da upravo roditeljskim primjerom i njihovim čitalačkim navikama, i ono stekne iste navike.

Na stručnom skupu Hrvatskog čitateljskog društva koji se održao 2012. godine prezentirani su rezultati istraživanja čitateljskih navika i informacijskih potreba građana Republike Hrvatske. Cilj ovog projekta bio je utvrditi čitateljske navike i informacijske potrebe djece, mladih i odraslih u Republici Hrvatskoj kao i utjecaj obiteljskog i socioekonomskog statusa u razvoju čitateljskih navika. Također, fokus je bio i na tome u kolikoj mjeri i što knjižnice rade u području promicanja čitanja i razvoja pismenosti. Uzorci su bili roditelji predškolske djece, djeca osnovnoškolske dobi (7. i 8. razred) te odrasli korisnici narodnih knjižnica. Metoda korištena u istraživanju bila je anketa. Roditeljima predškolske djece dana je anketa o stavovima i ponašanjima vezanima uz obiteljsku i ranu pismenost u koju spada kultura čitanja u obitelji i čitanje djeci. Ispitalo se 48 dječjih vrtića, odnosno, 1858 roditelja. Djeci osnovnoškolske dobi (7. i 8. razred) dana je anketa o stavovima i navikama vezanima uz čitanje te korištenje dječje i školske knjižnice. Istraživanje se provelo u 19 škola, odnosno, anketiran je 2471 učenik. Odraslim korisnicima narodnih knjižnica dana je anketa o interesima, stavovima i ponašanjima; anketirano je 2886 odraslih osoba. Narodnim knjižnicama je dana online anketa o najuspješnijim programima poticanja i promicanja čitanja i pismenosti tijekom protekle dvije godine (2010. i 2011. godina). Na istraživanje se odazvalo, od ukupno 208 knjižnica, njih 59. Iz rezultata istraživanja korisnika djeca koja su u ranijoj dobi upisana u knjižnicu posuđuju više knjiga, odnosno, slikovnica, češće razgledavaju slikovnice te im roditelji češće čitaju i pričaju.

Nadalje, značaj koji roditelji pridaju ranom promicanju i poticanju čitanja povezan je s posjedovanjem vlastite, kućne biblioteke, te s roditeljskim navikama čitanja knjiga (ovdje ne spada dnevni tisak). U obiteljima nižeg socioekonomskog statusa, djeca više gledaju televiziju te manje čitaju i razgledavaju slikovnice. (Čunović i Stropnik, 2015)

Razlozi zbog kojih velikih 63% roditelja nije upisalo dijete u knjižnicu jesu da su premali za knjižnicu (36,6%), nešto drugo (25,8%), nemaju naviku odlaska u knjižnicu (24,0%), nemaju knjižnicu blizu mjesta stanovanja (9,3%), knjižnica je još jedan financijski izdatak (3,3%) te knjižnica nema ništa za djecu koja još ne čitaju (1,1%). Činjenica što roditelji (čak njih 36,6%) smatraju kako je predškolsko dijete premaleno da bi bilo upisano u knjižnicu, zabrinjavajuća je. Kako bi dijete jednog dana izraslo u formiranu jedinku koja voli čitati, kojoj čitanje postane sredstvo svakodnevne rutine te koja naposljetku uživa u čitanju, ono mora steći predčitalačke vještine. A stjecat će ih upravo na način ranog upisa u knjižnicu. (Čunović i Stropnik, 2015)

Na pitanje tko ili što najviše utječe na izbor slikovnice ili knjige koju roditelji čitaju djetetu u najvećem broju su to djeca, odnosno, djetetove želje (56,9%), dok su ostali rezultati bili odabir knjige ili slikovnice prema vlastitom iskustvu (26,6%), slučajnim izborom (8,4%), preko reklama, preporuka u tisku ili na TV (4,3%), nešto drugo (1,7%), preko drugih roditelja ili prijatelja (1%). Vrlo je visok postotak djece koja prema vlastitom nahođenju i željama izabiru knjige, odnosno, slikovnice što je vrlo pozitivna činjenica. No, ne smije se zanemariti činjenica kako su i roditelji jednom bili djeca te kako imaju iskustva u tome koje knjige, odnosno, slikovnice mogu preporučiti svome djetetu. (Čunović i Stropnik, 2015)

U suštini, kako bismo stvorili naviku čitanja i posuđivanja knjiga, valja započeti s izgradnjom predčitalačkih vještina na vrijeme – još u predškolskom periodu. Kako bismo to ostvarili, valja podučiti roditelje o važnosti čitanja djeci rane školske dobi, ali ih i savjetovati na koji način motivirati dijete za čitanje. Također, valja promicati važnost čitanja iz užitka djeci u nižim i višim razredima osnovne škole: dati im više slobode u odabiru knjiga za lekturu, ali i u odabiru raznih tekstova. Nadalje, na lokalnoj razini valja promicati i učestalo održavati radionice u kojima se naglašava zašto je čitanje dobro, korisno, te zašto bi svatko morao imati naviku svakodnevnog čitanja. (Čunović i Stropnik, 2015)

Dijete od malih nogu uči o svijetu oko sebe, čuje zvukove i glasove, a iako ne razumije njihovo značenje, osluškuje ton, način na koji se izgovaraju i samo započinje stvarati zvukove (Pergar i Hadela, 2020). Dijete, iako još možda i ne zna čitati, promatrajući odrasle kako čitaju i slušajući njihovo čitanje, uči se navici čitanja, upija nove riječi, razmišlja o rečenicama, stvara

priče, razmišlja o čunom, obogaćuje svoj rječnik novim riječima, te naposljetku, razvija svoje vještine čitanja. Roditelji su čimbenici broj 1 koji imaju ogromnu ulogu u razvitku djetetovih čitalačkih navika, upravo prateći njihov vlastiti primjer, a kasnije se utjecaj širi i na odgojitelje, učitelje, knjižničare. Posebna se pozornost usmjerava na čitanje djeci u ranom djetinjstvu i predškolskoj dobi jer se, izuzev činjenice da se tako obogaćuje rječnik i uči se izgovoru i govoru, čitanjem se djeci mašta razvija i oslobađa, a razvijaju se i na kognitivnoj i emocionalnoj razini. Prema Stričević i Čunović (2013), kada djeca i odrasli čitaju zajedno, oni stvaraju određenu povezanost i bliskost, tu se stvara emocionalna spona i dijete (ali i odrasla osoba) proživljava posebne emocionalne momente. Također, pričanje priča djetetu u ranoj dobi doprinosi činjenici da će dijete osvijestiti kako priča ima svoj početak, središnji dio i svoj završetak, što je izuzetno bitno za kasnije razumijevanje vremenskog tijeka događaja i sl. U suštini, rano čitanje djeci osigurava kvalitetniji razvoj rječnika, a ona djeca koja dolaze iz financijski osjetljivijih obitelji čitajući mogu nadomjestiti razne obrazovne manjkavosti (primjerice poboljšati svoj govor, razviti emocionalni i kognitivni razvoj). Zanimljiva je činjenica da se onu djecu, koja nisu još u mogućnosti razumjeti poantu i bit neke priče zbog toga što su premalena, može umiriti tako da im roditelji čitaju priču naglas. Na taj način, dijete čuje glas roditelja, a priča na dijete djeluje umirujuće i pozitivno. To su momenti relaksacije, konekcije, prisnosti i topline, kako za dijete, tako i za roditelja. Također, vrlo je značajno da uporaba različitih glasovnih visina, mijenjanje njegove visine, jačine, njegovog tona, djetetu koje sluša pruža potpora u stvaranju slušne osjetljivosti i razvitku receptivnog rječnika (Debeljak, 2021). Nadalje, kako bi roditelji osvijestili neophodnost čitanja svome djetetu, postoje mnogi programi, radionice i savjetovališta kojima se mogu obratiti kako bi im pomogli u produbljivanju dobrih strana čitanja. Prema Stričević i Čunović (2013) dijete koje je prisutno u okolini gdje je okruženo čitanjem i razgovorom, steći će veće kompetencije čitanja i govora do pete godine života. No, čitanje ne samo da utječe na već znane nam vještine čitanja, govor, kognitivni i emocionalni razvoj, čitanje utječe i na razvoj socijalnih vještina, jezični razvoj, treniramo pamćenje i pažnju, šire se vidici te utječe na razvitak mašte (Stričević i Čunović, 2013).

Kako bi se govor razvio, postoji neki vanjski u unutarnji faktori. Unutarnji faktori su funkcije genoma, ujedno i neotkrivene funkcije i konstrukcija živčanih veza (Čudina-Obradović, 2014). Prema Pergar i Hadelj (2020), vanjski faktori su faktori prenatalnog perioda, socijalnog okruženja ranog djetinjstva, nenamjernog i namjernog poučavanja, faktori škole i vršnjaka i kulturni čimbenici. Još jedan od ključnih segmenata koje čitanje potiče jest djetetovo samopouzdanje.

Samopouzdanje je jedan od glavnog faktora psihičkog razvoja djeteta, a definiramo ga kao vjerovanje u sebe i svoje sposobnosti, unutarnja snaga (sigurnost) kao i postizanje pozitivne svijesti i slike o sebi. Samopouzdanje se svakodnevno može steći, u raznim situacijama što ih imamo tijekom dana, a vide se u interakcijama i komunikaciji bilo s odraslima, bilo s vršnjacima (Pergar i Hadela, 2020).

Naravno, slikovnice i knjige nisu magični štapić koji će svojim čitanjem i listanjem „dati” djetetu samopouzdanje, no postoje knjige i slikovnice čije su glavne teme o samopouzdanju koje će onda od strane djece (ali i odraslih) biti s veseljem čitane. Autorica Čudina-Obradović je 1990. godine objavila slikovnicu pod nazivom „To sam ja” u izdanju Školske knjige, a upravo je ta slikovnica kvalitetna zbog svojeg inspirativnog teksta i originalne ilustracije. Ova slikovnica pruža mnoštvo partnerskih aktivnosti za djecu i odrasle, a upravo njima dijete stvara i gradi svoj identitet, raste osjećaj pripadnosti obitelji i zajednici, raste zaljubljenost prema svojim korijenima, ali i zanimanje za iste. Naposljetku, dijete je zadovoljno sobom jer primjećuje svoj osobni napredak, razvoj svojih vještina i sposobnosti (Čudina-Obradović, 1990).

Možda bi mnogi mislili da, budući da smo u 21. stoljeću, postoje mnoge emisije namijenjene djeci, crtani programi ili kanali edukativne prirode koji lako mogu zamijeniti knjigu, no to ipak ne može biti tako. Knjiga u sebi nosi poseban doživljaj koji onda izlazi prema čitatelju kada ga on čita, a svatko taj doživljaj proživi na svoj, individualan i osobni način. Tu se stvaraju posebni, intimni trenutci, razvijaju se osjećaji povezanosti i stabilnosti. Roditelji i djeca u čitateljskom tandemu, djetetu pružaju i osiguravaju bogat vokabular riječi, proširivanje vidika, gledanje „izvan kutije”, koncentracija i pažnja se povećava, potiče se i razvija mašta, otvaraju se mnoga, nova pitanja, povećava se djetetova radoznalost, a potiče se i intelektualni razvoj. Nadalje, čitanjem dijete proživljava sve zgode i intrigantne trenutke s glavnim likovima knjige, a također, educiraju se o ideji knjige o kojoj čitaju, upijajući nove riječi i informacije. Ono što je izuzetno važno da se potiče kod djece predškolske dobi jest sposobnost izražavanja i pisanja. Prije nego je krenulo u školu, dijete bi trebalo imati usvojenu većinu jezičnih djelatnosti; čitanje, pisanje, govor i slušanje (pisanje se preporučuje da se usvoji u školi). Izražavanje je veoma bitno za svakodnevnu komunikaciju, ali i za daljnji socijalni i emocionalni razvoj. Također, čitanjem se razvija i empatija kod djece i njihovih vršnjaka, a prema Piagetu, empatija je vrlo važan segment rane razvojne faze, budući da su djeca pretežno egocentrična i nisu u mogućnosti razlučiti svoju od druge perspektive. Prema Debeljak (2021), knjige imaju utisak na djetetov razvoj osobnosti, te samim time i na njegovo kasnije učenje. Knjige djeci pomažu da se

upoznaju s raznovrsnim emocijama te su samim time u mogućnosti lagodnije se nositi s osjećajima i problemima (Debeljak, 2021).

Najpoželjniji način čitanja u kojem sudjeluju i dijete i roditelj jest onaj u kojem dijete iz prve ruke osjeti osjećaj zajedništva, stabilnosti, ugone, ljubavi i obostranog uživanja. Prema Čudina-Obradović (2008), dobar način za postizanje ovih osjećaja upravo je onaj gdje dijete sjedi roditelju u krilu: tako dijete može vidjeti slikovnicu prateći tekst iste, a roditelj, kako bi dijete vidjelo u kojem je dijelu teksta, isti prati prstom ruke. Na početku se čitaju slikovnice koje imaju jednostavan sadržaj, razumljive slike, te manji broj likova (bilo bi najpoželjnije jedan ili dva glavna lika). Što se tiče ugođaja tijekom čitanja, on bi trebao biti topao, miran, ugodan, a čitatelj (u ovom slučaju roditelj) bi također trebao zračiti takvom energijom. Valja paziti na to da roditelj svojom negativnom energijom izazvanom nekim drugim faktorima (primjerice stres na poslu) ne ugrozi djetetovu ugodu u slušanju čitanja slikovnice. Bilo bi poželjno da se uvijek čita u isto vrijeme na istome mjestu kako bi se dijete naučilo na osjećaj rutine, stabilnosti i sigurnosti, a dugotrajno provođenje ovakve aktivnosti (dovoljno je čitanje minimalno 20 minuta), osim što će djetetu biti zabavno i poučno, ono će se učiti i obvezama, obavljanju istih, ali o organizaciji vremena (Čudina-Obradović, 2008).

Govor je preduvjet čitanju i razumijevanju, a bogati vokabular je osnova pisanog rječnika koju će dijete steći, a koji je djelotvoran za njegovo pamćenje i učinkovitu primjenu. Djeca su prvenstveno već u svojim obiteljima okružena govorom, a kakav će biti njihov razvoj govora, rječnika, pisanog razumijevanja zavisi o kvaliteti, obliku i pojavnosti govora roditelja, kao i o načinu, poticanju i dopuštanju govora kod djece (Čudina-Obradović, 2008). Dakako, ako roditelj nema govor koji odiše autoritarnosti i naređivački, djetetov razvoj govora može biti samo pozitivan. Neovisno o tome koji nivo obrazovanja roditelj ima, ako je on senzibilan i pun strpljenja, motiviran kako bi dijete napredovalo, dijete će imati pozitivan razvoj govora. Osim toga, čitanje naglas je iznimno bitno za djecu jer se pospješuje ritmičnost čitanja, a raste i uživanje i zanimanje za čitanje. Emocionalno i kognitivno dijete raste ako interpretativno čita i sluša, te lakše i brže dolaze do razumijevanja sadržaja. Čitanjem naglas dijete osvještava da čita, te je upravo čitanje na glas najbolji način da se ono potpuno posveti onome što čita, odnosno, da razmišlja o onome što čita. Tako su njegove misli fokusirane isključivo na temu teksta (Čudina-Obradović, 2008).

U suštini, čitanje je osnova za cjelokupni krajnji pozitivan rezultat. Kako bi dijete lakše učilo, upravo mu dobro i kvalitetno čitanje to omogućuje. Da bi se mogli usvojiti matematički zadatci, kako bismo s lakoćom mogli istražiti povijesne činjenice, razumjeti prirodne pojave,

shvatiti mehaničke i tehničke sklopove, nužno je znati čitati. Puko pretraživanje interneta i traganje za nekom informacijom ili baratanje novim digitalnim uređajima iziskuje čitalačke vještine. Naposljetku, čitanje djeci otvara svijet uma i značajno uvećava broj i izbor životnih prilika (Zimmerman i Hutchins, 2009).

10. ZAKLJUČAK

Cilj ovog rada, čiji je naslov Dječji likovi u pričama Hansa Christiana Andersena, bio je odgovoriti na pitanje čine li dječji likovi takve Andersenove priče ujedno i dječjim pričama, primjerenim dječjoj publici. Analizirajući odabrane priče, odnosno, bajke u kojima su glavni likovi djeca nastojalo se odgovoriti na postavljena pitanja, ali i zaključilo kako djetetova uloga kao glavnog lika zavisi od priče do priče. Stoga u priči *Carevo novo ruho* dijete nema glavnu ulogu, no daje posebnu notu ovoj priči, budući da je maleno dijete ostalo jedino pametno i nevino u „moru” odraslih ljudi, koji su na tzv. visokim funkcijama, odgovorni i moralni. *Djevojčica sa šibicama* bajka je u kojoj dijete ima glavnu ulogu, a budući da se radi o neodgovornosti i neljudskom odnosu društva prema potlačenima i socijalno ugroženima (simbol jest maleno, krhko dijete), ovom se bajkom želi osvijestiti problematiku siromaštva i potaknuti empatiju prema slabijima u društvu. U djelu *Postojani kositreni vojnik* lik djeteta ima sporednu ulogu – dječaka koji se veseli svojem daru da bi, na kraju priče, nemilice bacio postojanog kositrenog vojnika u peć. Djelo nam govori kako usprkos brojnim nedaćama s kojima se susrećemo na životnom putu, jedino je ljubav ta koja nas može štiti. U priči *Cvijeće male Ide* glavnu ulogu ima lik malene djevojčice Ide koja je veoma uznemirena jer je njezino cvijeće uvenulo. To je priča u kojoj se, uz djevojčicu, javlja i lik studenta s kojim je djevojčica obožavala razgovarati, a on joj je pokušao dočarati kako valja uživati u svakome trenutku te koliko je ovaj zemaljski život prolazan. Fabula priče *Divlji labudovi* temelji se na sukobu koji je prisutan između zle maćeha i dobre djece, a pojavljuje se i lik oca koji je predstavljen kao slabić koji se pokorava maćehi. Djevojčica Eliza ističe se svojom hrabrošću i požrtvovnošću ne bi li razriješila kletvu koja je bačena na njezinu braću. U priči *Petero iz graškove mahune* bolesna djevojčica ima glavnu ulogu, a priča govori o ljubavi koja je čista i nekalkulirana te kako nikada nikoga ne treba ponižavati i podcjenjivati jer je svatko na svoj način vrijedan. Sva navedena djela čine priče u kojima su prisutni stvarni likovi djece.

Snježna kraljica kompleksna je bajka koja prati djevojčicu Gerdu na njezinom trnovitom putovanju, koja na tom putovanju spozna sebe te se hrabro bori u bitci za odabranikovo srce i um zarobljen od strane zle kraljice. Priča *Sanak* simpatična je spona između jave i sna, a glavni lik je maleni dječak koji je svjedok brojnim čudesima koje Sanak izvodi, s fokusom i na važnosti dobrote u čovjekovom životu. Oba analizirana djela su priče sa stvarnim likovima djece uz prisutnost mitoloških likova.

Posljednju skupinu čine priče s nestvarnim (bajkovitim) likovima djece. U *Palčici*, glavni lik je djevojčica Palčica koja je prolazila brojne avanture susrećući se s mnogim likovima, koja

naposljetku, zbog svoje dobroćudnosti i poštenja, biva nagrađena istinskom srećom i ljubavi. Posljednje analizirano djelo jest *Mala sirena* u kojem je fokus na glavnom liku, Maloj sireni, gdje kroz cijelo djelo možemo uvidjeti njezin rast i razvoj te želja za drugačijim, neviđenim. Također, ona je lik koji je bio spreman žrtvovati sve za ljubav iako je za nju to značila čistu patnju.

Iako je Hans Christian Andersen smatran isključivo piscem koji je pisao djela koja su namijenjena djeci, njegova djela nose vrijednosti koje bi svaka osoba trebala usvojiti. Iako teme o kojima je Andersen pisao nisu uvijek bile naklonjene djetetu, one svojim karakterom u velikoj mjeri mogu probuditi u djeci poriv za razmišljanjem o raznim životnim situacijama i nedaćama s kojima se likovi u djelima susreću. No, valja imati na umu kako je veoma bitno na koji način interpretirati određenu priču, te kojem ju uzrastu predstaviti. Mogu zaključiti kako su Andersenova djela, u kojima kao glavne likove nalazimo djecu, primjerena dječjoj čitateljskoj publici, no valja ih interpretirati na onaj način koji je primjeren istim čitateljima. Svaka Andersenova priča u sebi sadrži nešto posebno, a pouke kojima su obogaćene izuzetno su vrijedne budući da ih se može primijeniti i u današnjem svijetu. Te su pouke toliko vrijedne da su se godinama čuvale i vrijedno prenosile s generacije na generaciju, a žive i dan danas.

11. LITERATURA

1. Andersen, H. C. (1973). *Bajke i priče: izbor*. Zagreb: Mladost.
2. Andersen, H.C. (1984). *Bajke i priče: izbor*. Zagreb: Mladost.
3. Andersen, H.C. (1994). *Bila jednom jedna patka*. Zagreb: Naklada Pavičić.
4. Andersen, H. C. (2001). *Najljepše bajke i priče*. Zagreb: P.I.P. Pavičić
5. Andersen, H. C. (2005). *Bajke i priče*. Zagreb: Školska knjiga.
6. Andersen, H. C. (2017). *Bajke*. Zagreb: Zaklada Čujem, vjerujem, vidim.
7. Bettelheim, B. (2000). *Smisao i značenje bajki*. Cres: poduzetništvo Jakić.
8. Crnković, M. (1971). *Dječja književnost*. Zagreb: Školska knjiga.
9. Crnković, M. (1980). *Dječja književnost*. Zagreb: Školska knjiga.
10. Crnković, M. (1984). *Dječja književnost – priručnik za studente i nastavnike*. Zagreb: Školska knjiga.
11. Crnković, M. (1986). *Dječja književnost*. Zagreb: Školska knjiga.
12. Crnković, M (1987). *Sto lica priče, antologija dječje priče s interpretacijama*. Zagreb: Školska knjiga.
13. Crnković, M. (1990). *Dječja književnost*. Zagreb: Školska knjiga.
14. Crnković, M. i Težak D. (2002). *Hrvatska dječja književnost do kraja XIX. stoljeća*. Zagreb: Školska knjiga.
15. Čudina-Obradović, M. (2008). *Čitanje prije škole*. Zagreb: Školska knjiga.
16. Čudina-Obradović, M. (2014). *Psihologija čitanja: od motivacije do razumijevanja*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.
17. Čunović, K., Stropnik, A. (2015). *Nacionalna kampanja „Čitaj mi!” – primjer partnerstva i usklađenosti udruga*. Pribavljeno 26.05.2022., sa <https://hrcak.srce.hr/file/211866>
18. Debeljak, M. (2021). *Vrijeme za bajku u prvom razredu*. *Knjižničar/Knjižničarka*, 12 (12), 69-76. Pribavljeno 30.05.2022., sa <https://hrcak.srce.hr/271956>
19. Delaš, M. i Dragun, D. (2007). *RECEPCIJA ANDERSENOVIH BAJKI I METODIČKA INTERPRETACIJA BAJKE RUŽNO PAČE U NIŽIM RAZREDIMA OSNOVNE ŠKOLE*. Pribavljeno 30.05.2022., sa <https://hrcak.srce.hr/20974>
20. Diklić, Z. i sur. (1996). *Primjeri iz dječje književnosti*. Zagreb: Školska knjiga.
21. Grgurić, D. (2015). *Je li Andersen dječji pisac?*, završni rad. Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet.
22. Grečl, D. (1988). *H. Ch. Andersen i umjetnička bajka*. *Umjetnost i dijete*, 2/3, 85-95

23. Grgurević, I., Fabris, K. (2012). *BAJKA I DIJETE S ASPEKTA JUNAKA USMENOKNJIŽEVNE I FILMSKE BAJKE*. Pribavljeno 30.05.2022., sa <https://doi.org/10.32728/mo.07.1.2012.12>
24. Halačev, S. (1993). *Priče o dobru priče o zlu*. Školska knjiga: Zagreb.
25. Hranjec, S. (2006). *Pregled hrvatske dječje književnosti*. Zagreb: Školska knjiga.
26. Javor, R. (2005). *Dobar dan, gospodine Andersen*. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.
27. Klaić, B. (1990). *Rječnik stranih riječi*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.
28. Medić, E. (2017). *Priroda u bajkama Hansa Christiana Andersena i Sunčane Škrinjarić*. Pribavljeno 30.05.2022., sa <https://hrcak.srce.hr/195767>
29. Mrgan, E. (2020). *Socijalni element bajke (Završni rad)*. Pribavljeno 30.05.2022., sa <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:137:904765>
30. Pergar, M. i Hadela, J. (2020). *Raising Awareness of the Importance of Reading to Early Childhood and Preschool Age Children through Lifelong Education of Parents*. *Croatian Journal of Education*, 22 (Sp.Ed.3), 101-113. <https://doi.org/10.15516/cje.v22i0.3912>
31. Pintarić, A. (2008). *Umjetničke bajke: teorije, pregled i interpretacije*. Osijek: Matica hrvatska.
32. Stričević, I. i Čunović, K. (2013). *Knjižnične usluge za djecu rane dobi i roditelje u Hrvatskoj*. Pribavljeno 24.05.2022., sa <https://hrcak.srce.hr/115194>
33. Sitta, S. (2011). *Dobra večer, gospodine Andersen*. Bjelovar: Gradski muzej.
34. Težak, D. i Težak, S. (1997). *Interpretacija bajke*. Zagreb: DiVič.
35. Uskoković, D. (2002). *Vodič za lekturu za niže razrede osnovne škole*. Zagreb: Mozaik knjiga.
36. Zalar, I. (1995). *Hans Christian Andersen: kralj bajki*. *Umjetnost i dijete*. 27,4/6, 203-207
37. Zimmerman, S., Hutchins, C. (2009). *7 ključeva čitanja s razumijevanjem*. Buševac: OSTVARENJE d.o.o.

12. PRILOZI

1. **Slika 1.** Hans Christian Andersen: *Bajke i priče*. Pribavljeno 17.05.2022. sa <https://shop.skolskaknjiga.hr/bajke-i-price.html>
2. **Slika 2.** Hans Christian Andersen. Pribavljeno 17.05.2022. sa http://osnovnaskolamalinskadubasnica.hr/?page_id=6296
3. **Slika 3.** *Carevo novo ruho*. Pribavljeno 17.05.2022. sa <https://antikvarijat-bono.com/kategorije/knjige-za-djecu-i-mlade-lektira/carevo-novo-ruho-2/>
4. **Slika 4.** *Djevojčica sa šibicama*. Pribavljeno 17.05.2022. sa <https://antikvarijat-bono.com/kategorije/knjige-za-djecu-i-mlade-lektira/djevojčica-sa-sibicama/>
5. **Slika 5.** *Postojani kositreteni vojnik*. Pribavljeno 17.05.2022. sa <http://library.foi.hr/m3/bilten.asp?B=89&rbr=203&G=&sort=33&Upit=&ScrollAction=Stranica+10>
6. **Slika 6.** *Cvijeće male Ide*. Pribavljeno 30.05.2022. sa http://www.lektire.me/img/img2/hans-christian-andersen-cvijece-male-ide_738.jpg
7. **Slika 7.** *Divlji labudovi*. Pribavljeno 30.05.2022. sa https://images-na.ssl-images-amazon.com/images/I/51UUKuoMOIL_SX218_BO1,204,203,200_QL40_FMwebp_.jpg
8. **Slika 8.** *Petero iz graškove mahune*. Pribavljeno 30.05.2022. sa <https://i.ytimg.com/vi/6rNUWVjoPgM/sddefault.jpg>
9. **Slika 9.** *Snježna kraljica*. Pribavljeno 17.05.2022. sa <https://shop.skolskaknjiga.hr/snjezna-kraljica.html>
10. **Slika 10.** Knjiga *Bajke i priče* u kojoj se nalazi priča *Sanak*. Pribavljeno 30.05.2022. sa <http://library.foi.hr/m3/s/258/n/273--MX0001.JPG>
11. **Slika 8.** *Palčica*. Pribavljeno 17.05.2022. sa <https://ezop-antikvarijat.hr/hans-christian-andersen-palcica-3/>
12. **Slika 4.** *Mala sirena*. Pribavljeno 17.05.2022. sa <https://ezop-antikvarijat.hr/andersen-hans-christian-mala-sirena/>